

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра податкового менеджменту та фінансового моніторингу
імені Миколи Чумаченка
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«Облік і аудит в управлінні підприємницькою діяльністю»**

галузь знань 07 Управління та адміністрування
спеціальність 071 Облік і оподаткування

Форма навчання: **заочна**

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему
«Облік процесу ліквідації підприємств в умовах військового стану»

Здобувача Чалия Валентини Анатоліївни

(підпис)

Науковий керівник: д.е.н., професор Остап'юк Наталія Анатоліївна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)
Завідувач кафедри:**

(підпис)

Київ 2025

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 69 сторінок, основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 63 сторінках друкованого тексту. Робота містить 6 таблиць, 4 рисунка, список використаних джерел з 56 найменувань, додатки.

«Облік процесу ліквідації підприємств в умовах військового стану»

Об'єктом дослідження магістерської роботи є Процес обліку ліквідації підприємства в умовах військового стану.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних і практичних питань обліку процесів ліквідації підприємств в умовах військового стану.

Метою цієї кваліфікаційної магістерської роботи є дослідження та розробка рекомендацій щодо удосконалення організаційно-методичних засад процесу обліку ліквідації підприємств в умовах військового стану. Основна увага буде приділена розкриттю понять ліквідації, нормативно-правовим вимогам, обліковій політиці, а також оцінці і документуванню ліквідації активів.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання**:

- Розкрити поняття ліквідації підприємства та охарактеризувати її види.
- Проаналізувати нормативно-правові вимоги щодо процесу ліквідації підприємств в Україні
- Дослідити проблеми обліку ліквідації підприємств в наукових працях.
- Розглянути особливості облікової політики в умовах ліквідації підприємства.
- Обґрунтувати порядок здійснення оцінки і документування ліквідації необоротних активів підприємства

- Показати особливості процесу обліку інших активів, зобов'язань та капіталу при ліквідації підприємства.
- Конкретизувати питання відповідальності за організацію та ведення бухгалтерського обліку в ліквідаційний період.
- Продемонструвати порядок підготовки проміжного та ліквідаційного балансу підприємства.
- Вивчити процедури подання ліквідаційної декларації підприємством

Теоретична, методична та практична значущість. Отримані теоретико-методичні та науково практичні результати дозволили розробити комплекс рекомендацій щодо удосконалення організаційно-методичних засад процесу обліку ліквідації підприємств в умовах військового стану, що виконує важливу практичну роль в сучасних умовах ведення бізнесу. Зокрема, отримані результати дослідження можуть бути застосовані при розробці облікової політики в частині регламентації процесу ліквідації підприємства, що сприятиме покращенню якості обліку та достовірності звітності. Отримані результати також мають практичне значення в тому, що основні ідеї, висунуті в магістерській роботі щодо методики та організації обліку в процесі ліквідації підприємств, спрямовані на поліпшення якості практичної роботи головних бухгалтерів та керівників таких підприємств під час ліквідації бізнесу.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2024 – 2025.

Рік захисту роботи – 2025.

Ключові слова: облік, аналіз, ліквідація, інвентаризація, ліквідаційний баланс, облікова політика, залишкова вартість, ліквідаційна комісія

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1 Стан та труднощі українського бізнесу під час війни.....	7
1.2 Аналіз наукових досліджень у галузі ліквідації юридичних осіб.....	11
1.3 Формування та розвиток правових норм щодо ліквідації юридичних осіб в Україні.....	14
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	19
2.1 Поняття та види ліквідації підприємства	19
2.2 Нормативно-правове забезпечення процесу ліквідації підприємств в Україні та пов'язані з ним проблеми.....	24
2.3 Етапи та умови проведення ліквідаційних процесів	28
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПРОЦЕСУ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	35
3.1 Особливості підготовки ліквідаційного балансу підприємства.....	35
3.2 Відображення у звітності втрат основних засобів у період дії воєнного стану.....	40
3.3. Дослідження обліку і аналізу ліквідаційних процедур на прикладі ТДВ«Світанок».....	49
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТОК А.....	70
ДОДАТОК Б.....	72

ВСТУП

У сучасних умовах, коли світ стрімко змінюється, а економічна ситуація залишається нестабільною, питання ліквідації підприємств набуло особливого значення. Особливо гостро ця проблема постала у період воєнного стану, оскільки з'явилися нові труднощі пов'язані з процесом ліквідації. На цьому етапі дуже важливо правильно організувати облік, адже саме на цьому етапі зростають ризики втрати майна, нераціонального використання ресурсів, та проблеми зі складанням звітності.

Актуальність теми зумовлена тим, що у зв'язку з війною в Україні спостерігається зростання кількості підприємств, які змушені зупинити свою діяльність. Відповідно, облік ліквідації підприємств стає важливим елементом для забезпечення прозорості та достовірності фінансової звітності. Зважаючи на це, у роботі буде проведено аналіз проблем обліку ліквідації підприємств в наукових працях, визначено особливості організації обліку в умовах ліквідації та окреслено порядок підготовки проміжного та ліквідаційного балансу.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є Процес обліку ліквідації підприємства в умовах військового стану.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних і практичних питань обліку процесів ліквідації підприємств в умовах військового стану.

Метою цієї кваліфікаційної магістерської роботи є дослідження та розробка рекомендацій щодо удосконалення організаційно-методичних засад процесу обліку ліквідації підприємств в умовах військового стану. Основна увага буде приділена розкриттю понять ліквідації, нормативно-правовим вимогам, обліковій політиці, а також оцінці і документуванню ліквідації активів.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання**:

- Розкрити поняття ліквідації підприємства та охарактеризувати її види.
- Проаналізувати нормативно-правові вимоги щодо процесу ліквідації підприємств в Україні
- Дослідити проблеми обліку ліквідації підприємств в наукових працях.

- Розглянути особливості облікової політики в умовах ліквідації підприємства.
- Обґрунтувати порядок здійснення оцінки і документування ліквідації необоротних активів підприємства
- Показати особливості процесу обліку інших активів, зобов'язань та капіталу при ліквідації підприємства.
- Конкретизувати питання відповідальності за організацію та ведення бухгалтерського обліку в ліквідаційний період.
- Продемонструвати порядок підготовки проміжного та ліквідаційного балансу підприємства.
- Вивчити процедури подання ліквідаційної декларації підприємством

Методи дослідження. Дослідження проведеного на основі застосування системного підходу, що дало можливість комплексно вивчити теоретичні, методичні засади, а також, практичні аспекти обліку процесу ліквідації підприємств в умовах воєнного стану. Методи аналізу та синтезу стали основою вивчення особливостей облікової політики в умовах ліквідації підприємства. Елементи методу бухгалтерського обліку, зокрема, документування, оцінки, рахунки та подвійного запису були використані при обґрунтуванні порядку здійснення оцінки і документування ліквідації необоротних активів підприємства, обліку інших активів, зобов'язань та капіталу. Діалектичний метод виступив основою для конкретизації питання відповідальності за організацію та ведення бухгалтерського обліку в ліквідаційний період. Табличний метод виступив основою порядку підготовки проміжного та ліквідаційного балансу підприємства. Метод порівняння застосовано в дослідженні проблем обліку ліквідації підприємств в наукових працях.

Наукова новизна даного дослідження полягає у розробці пропозицій щодо удосконалення облікової політики, обґрунтуванні порядку оцінки і

документування ліквідації необоротних активів, а також у створенні методики обліку активів, зобов'язань та капіталу при ліквідації підприємства. Практичне значення роботи полягає в розробці рекомендацій, які можуть бути використані для покращення якості обліку та достовірності звітності в процесі ліквідації підприємств.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи, які регламентують ведення бухгалтерського обліку та порядок ліквідації підприємств; матеріали науково-практичних конференцій; підручники, навчальні посібники з обліку та аудиту; обліково-аналітична інформація ТДВ «Світанок».

Теоретична, методична та практична значущість. Отримані теоретико-методичні та науково практичні результати дозволили розробити комплекс рекомендацій щодо удосконалення організаційно-методичних засад процесу обліку ліквідації підприємств в умовах військового стану, що виконує важливу практичну роль в сучасних умовах ведення бізнесу. Зокрема, отримані результати дослідження можуть бути застосовані при розробці облікової політики в частині регламентації процесу ліквідації підприємства, що сприятиме покращенню якості обліку та достовірності звітності. Отримані результати також мають практичне значення в тому, що основні ідеї, висунуті в магістерський роботі щодо методики та організації обліку в процесі ліквідації підприємств, спрямовані на поліпшення якості практичної роботи головних бухгалтерів та керівників таких підприємств під час ліквідації бізнесу.

Таким чином, дане дослідження має на меті не лише теоретичне осмислення процесу ліквідації підприємств в умовах військового стану, але й практичні рекомендації, які можуть бути застосовані в реальному секторі економіки для забезпечення ефективного обліку в умовах ліквідації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Стан та труднощі українського бізнесу під час війни

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що триває з лютого 2022 року, економіка держави та її соціальна інфраструктура зазнали безпрецедентних потрясінь. Такі умови об'єктивно спричинили системну кризу в усіх секторах господарювання, включно з малим, середнім та великим бізнесом. З огляду на це, проблема функціонування та припинення діяльності підприємств у період воєнного стану набула нової актуальності, а процес ліквідації господарюючих суб'єктів потребує додаткового дослідження в контексті нових реалій.

Падіння економіки України у 2022 році було найглибшим за весь період її незалежності. За даними Державної служби статистики України, реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) у 2022 році скоротився на 29,1 %, досягнувши рівня початку 2000-х років. Особливо відчутним був спад у другому кварталі, коли зменшення ВВП становило 36,9 %, що свідчить про масштабність економічного шоку [1]. У грошовому вираженні у цінах попереднього року ВВП впав з 5,45 трлн грн у 2021 р. до 3,86 трлн грн у 2022 р.

Таке глибоке економічне падіння мало безпосередній вплив на підприємницьке середовище країни. Бізнесу довелося швидко адаптуватися до нових умов — евакуації, втрати майна, відсутності ринків збуту, зменшення платоспроможного попиту та нестачі трудових ресурсів. Багато підприємств, особливо розташованих у зоні активних бойових дій, вимушено припинили діяльність або згорнули масштаб операцій. Водночас і ті підприємства, які

фізично не перебувають у зоні бойових дій, зіштовхнулися з низкою системних викликів, які унеможлиблюють сталу роботу.

За результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації, яке проходило в січні 2024 року і охопило 90 представників малого та середнього бізнесу, найбільшими проблемами на сьогодні є низька купівельна спроможність населення (57 %), відсутність доступу до кредитування (31 %), кадровий голод, а також труднощі з бронюванням співробітників (28 %). Водночас, згідно з даними дослідження, проведеного Advanter Group, Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, а також проектом «Дія.Бізнес», станом на січень 2024 року основними бар'єрами для підприємницької діяльності стали непрогнозованість внутрішньої ситуації в Україні та ринку (46,9 %), непередбачуваність дій держави (42,8 %), а також відсутність достатнього капіталу (37,5 %) (Рис.1.1).

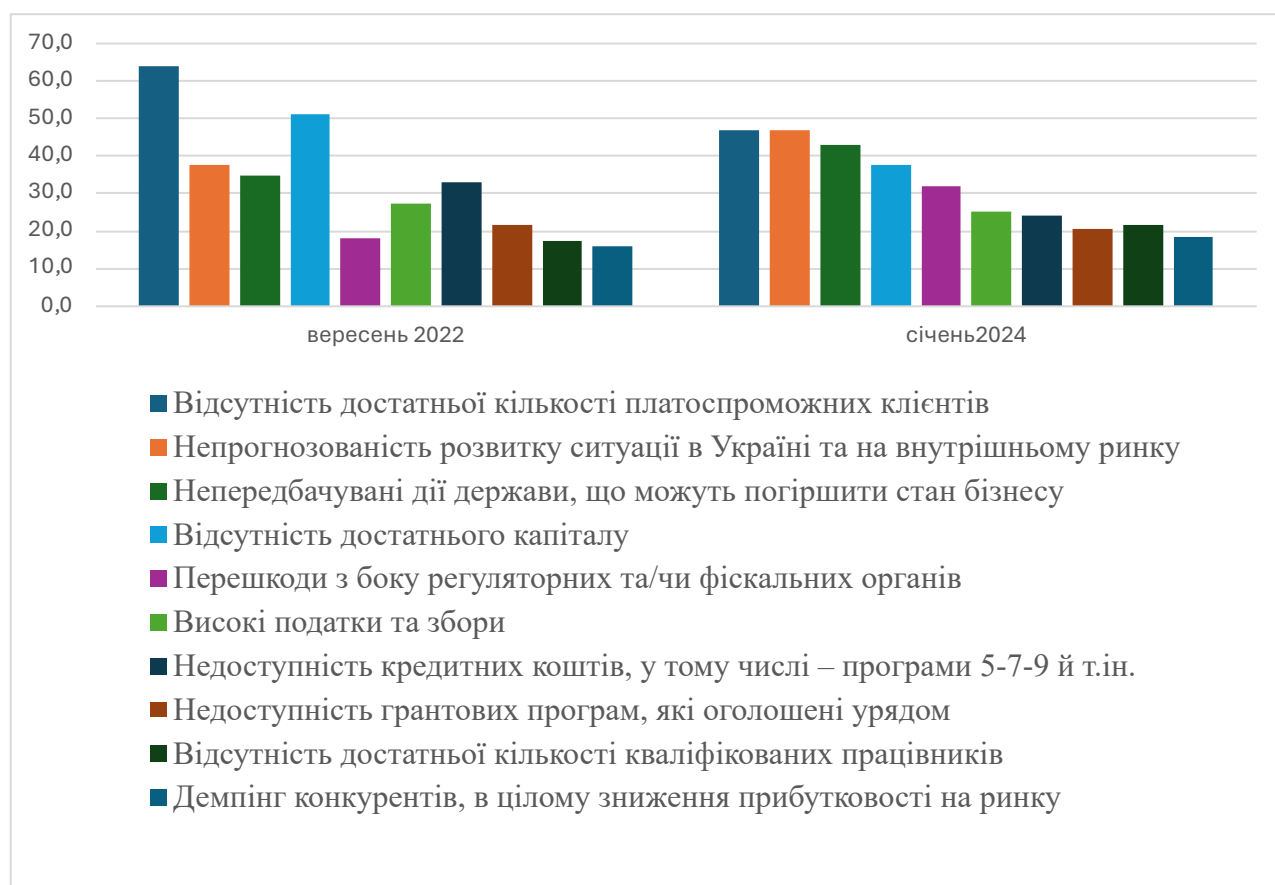

Рисунок 1.1 Економічні й організаційні загрози для бізнесу в умовах війни.

Джерело: побудовано автором за інформацією[2;3]

У контексті теми магістерської роботи слід звернути увагу на те, що подібне середовище створює серйозні ризики не лише для функціонування підприємств, але й для процесів їх офіційного припинення, зокрема добровільної чи примусової ліквідації. У періоди економічної нестабільності такі процеси потребують спеціальних процедур, додаткового регуляторного супроводу та зваженого підходу з боку держави.

Одним із чинників, що безпосередньо вплинув на життєвий цикл підприємств, стало податкове регулювання в умовах воєнного стану. Зокрема, 1 серпня 2023 року набув чинності Закон України № 3219-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України...», яким скасовано пільговий режим оподаткування у 2 % [4]. Це стало кроком до відновлення довоєнного податкового середовища, однак одночасно поставило перед бізнесом нові виклики, зокрема — щодо переходу на загальну систему оподаткування та необхідності фіскалізації.

Станом на травень 2023 року, за даними Державної податкової служби, понад 56 тисяч підприємств користувалися пільговим режимом. Водночас до кінця липня їх кількість практично не змінилася, що свідчить про обережність бізнесу щодо адаптації до нових умов. Така ситуація створює правову та фінансову невизначеність, що є особливо ризикованою у випадках, коли підприємство знаходиться на межі ліквідації.

Суттєве значення для подальшої долі підприємств має і питання контролю за використанням реєстраторів розрахункових операцій (РРО). Так, від 1 жовтня 2023 року штрафи за порушення порядку застосування РРО застосовуються в повному обсязі, за винятком окремих категорій ФОП, що працюють на тимчасово окупованих територіях [4]. Ці регуляторні обставини не лише впливають на адміністративне навантаження на бізнес, але й створюють потенційні підстави для припинення діяльності через неспроможність виконання законодавчих вимог.

Складним залишається і доступ до капіталу. В умовах воєнного стану підприємства зіштовхнулися з різким зниженням ліквідності, що загрожує не лише скороченням обороту, але й фізичною неспроможністю фінансувати поточну діяльність. Хоча уряд впровадив низку програм — таких як «5–7–9 %», «Робота», а також підтримку окремих галузей, ефективність цих заходів часто залишається обмеженою через надмірну бюрократію, повільну реалізацію та обмежене фінансування [5, с. 53].

Крім фінансових викликів, суттєвим бар'єром для стабільної роботи підприємств стала нестача кваліфікованого персоналу. Мобілізація, внутрішня та зовнішня трудова міграція, а також фізичне знищення або пошкодження житла у прифронтових регіонах створили ситуацію хронічного дефіциту робочої сили. Це особливо гостро відчувається в таких галузях як сільське господарство, легка промисловість, виробництво одягу та взуття, а також будівельна сфера [5, с. 54].

Значний тиск на підприємництво чинять і супутні фактори, серед яких: знищення інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, дефіцит сировини та матеріалів, руйнування складських та виробничих приміщень. Експортоорієнтовані компанії додатково потерпають через обмежений доступ до морських портів, що залишаються заблокованими російським флотом, а також перевантаженість залізничної інфраструктури.

Саме проблема масової ліквідації суб'єктів господарювання займає окреме місце в аналізі стану бізнесу під час війни. Воєнні дії, фізичне знищення майна, втрата ринків збуту, порушення ланцюгів постачання та нестабільність нормативно-правового середовища стали факторами, що змусили тисячі підприємств в Україні ініціювати процедуру ліквідації. За даними Опендатабот, у 2022 році кількість припинених підприємств зросла майже вдвічі порівняно з довоєнним 2021 роком. У 2023 році, попри часткову стабілізацію, тенденція до ліквідації зберігалась, особливо серед мікро- та малого бізнесу.

У переважній більшості випадків, ініціаторами ліквідації є самі власники бізнесу, які через економічну безвихідь або втрату контролю над активами змушені були

розпочати процедуру припинення юридичної особи. Найбільш масове припинення діяльності спостерігалось серед підприємств, зареєстрованих у регіонах активних бойових дій. Наприклад, у Донецькій, Луганській, Херсонській, Харківській областях обсяг ліквідацій значно перевищив середній по країні показник. Часто такі підприємства не мали можливості провести повноцінну інвентаризацію, оцінку збитків чи реалізувати ліквідаційні активи, що створювало проблеми для коректного ведення бухгалтерського обліку та податкової звітності.

Важливим аспектом є і ускладнення процедури ліквідації в умовах воєнного стану. Зокрема, обмеження доступу до державних реєстрів у тимчасово окупованих територіях, проблеми з подачею документів через зруйновану інфраструктуру, недоступність судів або нотаріусів — усе це призвело до затягування або неможливості виконати всі вимоги законодавства в повному обсязі. У зв'язку з цим, урядом України були внесені певні спрощення в регулювання: зокрема, можливість здійснення окремих етапів ліквідації онлайн, за спрощеною процедурою, без особистої присутності заявників, або без участі нотаріуса. Проте такі механізми ще не є повністю ефективними і не покривають усі типові ситуації.

Окрім економічних та юридичних проблем, процес ліквідації також має **соціальні наслідки**. Звільнення працівників, втрата джерел доходу, зменшення податкових надходжень до місцевих бюджетів — усе це чинить негативний вплив на соціально-економічну ситуацію в країні. Згідно з даними Державної служби зайнятості, протягом 2022–2023 років кількість офіційно зареєстрованих безробітних суттєво зросла, що частково пов'язано із закриттям підприємств.

Також слід зазначити, що не всі підприємства припиняють діяльність офіційно. Частина з них фактично не працює, однак залишаються зареєстрованими в ЄДР як діючі. Це пов'язано як із небажанням проходити складну процедуру ліквідації, так і з правовою невизначеністю щодо подальшого

статусу активів, майнових зобов'язань, а також потенційної компенсації втрат у майбутньому. Водночас такі «сплячі» підприємства спотворюють реальну картину економічної активності та створюють проблеми для державної статистики, аудиту й оподаткування.

Таким чином, у сучасних умовах процеси ліквідації підприємств не можна розглядати у відриві від широкого комплексу економічних, регуляторних і соціальних факторів. Вони тісно пов'язані з питаннями виживання, адаптації та трансформації бізнесу в умовах воєнної економіки. Саме тому поглиблений аналіз обліку процесу ліквідації підприємств в умовах воєнного стану є не лише науково обґрунтованим, але й соціально значущим. У контексті зазначеного, тема обліку процесу ліквідації підприємств набуває особливої актуальності. Потрібен не лише чіткий правовий механізм, адаптований до умов воєнного стану, але й ефективні методики бухгалтерського відображення ліквідаційних операцій, урахування втрат, інвентаризації зруйнованих або втрачених активів, взаєморозрахунків з контрагентами тощо. Саме ці аспекти і є предметом подальшого дослідження у межах цієї магістерської роботи.

1.2 Аналіз наукових досліджень у галузі ліквідації юридичних осіб

Питання ліквідації юридичних осіб є актуальним у сучасних умовах, особливо з урахуванням змін у законодавстві та викликів, пов'язаних із військовим станом. У науковій літературі ця тема вже розглядалася з різних сторін, зокрема в контексті правових механізмів, ролі органів державної влади та особливостей припинення діяльності підприємств окремих форм. Однак низка аспектів і досі залишається недостатньо дослідженою, що обумовлює потребу в подальшому аналізі та осмисленні наукових підходів до цієї проблематики.

Різні аспекти припинення юридичних осіб стали предметом дослідження багатьох учених у сфері цивільного та господарського права України. Проте існуючі праці не вичерпують усієї складності даної проблематики, а лише формують надійну теоретичну базу для подальшого поглибленого вивчення.

Значний внесок у розвиток теми організаційно-правових форм юридичних осіб зробила доктор юридичних наук І. В. Спасибо-Фатєєва. У своїх роботах вона розглядала питання реорганізації та припинення юридичних осіб. Також вагомими є її інші праці, зокрема «Проблематика організаційно-правових форм юридичних осіб (на прикладі спільних підприємств» (2006) [6], «Юридичні особи за цивільним законодавством України» (2014) [7 та інші.

Питання організаційно-правових форм непідприємницьких юридичних осіб висвітлені у монографії І. М. Кучеренко. Вчена детально проаналізувала створення, реорганізацію та ліквідацію різних типів юридичних осіб приватного права.

Дослідження О. В. Титової також присвячені темі ліквідації суб'єктів господарювання. У своїх працях, авторка ґрунтовно проаналізувала способи захисту прав учасників на етапі ліквідації підприємств.

О. М. Зубатенко у своїй дисертації розкрила теоретичні та практичні аспекти припинення господарюючих суб'єктів, а також висвітлила окремі проблеми у своїх численних статтях. Питання правового регулювання припинення підприємств досліджував і П. О. Повар, який захистив дисертацію на цю тему та опублікував ряд статей.

Вагомий внесок у розвиток дослідження інституту ліквідації юридичних осіб зробила О. М. Скоропис. Її праці охоплюють широке коло питань, пов'язаних із ліквідацією юридичних осіб у різних сферах. Істотний вплив на становлення доктрини ліквідації юридичних осіб справили праці А. В. Зеліско, яка у своїй дисертації обґрунтувала нові підходи до класифікації організаційно-правових форм.

Вивчення непідприємницьких юридичних осіб і їх правового статусу здійснила О. І. Зозуляк у своїй дисертації [8], де також розглянуто аспекти ліквідації таких організацій. Окремо варто зазначити вплив фундаментальних коментарів до Цивільного кодексу України під редакцією О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця [9], які стали базою для практичного застосування норм щодо ліквідації юридичних осіб.

Видатний внесок у розвиток цивільного права зробив В. М. Гайворонський, чії праці з питань власності, правового регулювання господарської діяльності та юридичних осіб мають вагоме значення для розуміння загальних процесів припинення юридичних осіб. Також не можна оминати увагою дослідження В. М. Саветчук, присвячені порівнянню українського та європейського досвіду у сфері злиття і приєднання юридичних осіб [10]. У загальному контексті вивчення правового регулювання юридичних осіб значною є і праця Л. В. Винар [11], та дослідження О. Ю. Кампі [12], які детально розглядають проблематику припинення суб'єктів господарювання.

Під час наукового опрацювання теми було проаналізовано напрацювання А. П. Нікітіної, серед яких: дисертація та наукові статті. У своїх дослідженнях Нікітіна доводить, що примусове скасування державної реєстрації є проявом адміністративно-правових повноважень органів влади, які застосовуються у сфері господарських відносин у разі їх порушення.

Проте, незважаючи на вагомі здобутки вчених-цивілістів, проблема ліквідації юридичних осіб залишається складною та потребує подальшого наукового дослідження. Для більш повного розуміння суспільних правовідносин у сфері ліквідації юридичних осіб було також проведено аналіз як українського, так і міжнародного законодавства.

Водночас часті зміни у нормативно-правовій базі щодо припинення юридичних осіб, суперечлива судова практика та брак актуальної наукової літератури, яка б не тільки коментувала чинне законодавство, але й пропонувала

шляхи вирішення наявних проблем, свідчать про потребу у нових дослідженнях у цій сфері.

Отже, аналіз наукової літератури показує, що більшість досліджень присвячені або окремим організаційно-правовим формам ліквідації, або загальним питанням припинення юридичних осіб, переважно в контексті реорганізації. Тому питання цивільно-правового регулювання процесу ліквідації юридичної особи залишається актуальним і перспективним напрямом подальших наукових розвідок.

1.3 Формування та розвиток правових норм щодо ліквідації юридичних осіб в Україні

У процесі розвитку бізнесу часто виникає необхідність припинити діяльність підприємства. У наукових джерелах окремі аспекти історичного становлення нормативно-правового регулювання процесу припинення діяльності юридичних осіб розглядалися такими дослідниками, як О. В. Титова, П. О. Повар, О. М. Скоропис, О. М. Зубатенко, І. В. Спасибо-Фатєєва, А. В. Габов, В. І. Стрільчук, О. М. Вінник, Г. Л. Знаменський та іншими. Проте, незважаючи на значний внесок цих науковців, їхні роботи лише закладають теоретичну основу для подальшого вивчення цього питання й не охоплюють усіх його складових.

Формування та еволюція законодавчої бази щодо ліквідації юридичних осіб в Україні нерозривно пов'язані з історичними чинниками соціально-економічного розвитку країни в цілому. Аналізуючи етапи розвитку правового регулювання ліквідації юридичних осіб, О. М. Скоропис виокремлює п'ять ключових історичних періодів:

- 1) 1917–1922 рр. - період відзначався примусовим припиненням діяльності юридичних осіб, що були засновані ще за часів Російської імперії.
- 2) 1924–1963 рр.- етап пов'язаний із закріпленням у цивільному законодавстві основ правового припинення юридичних осіб та прийняттям низки актів, які дозволили ліквідувати певні типи організацій радянського періоду, зокрема міські споживчі товариства, сільськогосподарські та кредитні кооперативи, промислову кооперацію.
- 3) 1964–1991 рр.- Цивільний кодекс УРСР 1963 року вже визначав поняття ліквідації юридичної особи, деталізував особливості припинення діяльності державних підприємств, кооперативів, громадських і державно-колгоспних організацій, надаючи право самостійно закріплювати підстави для ліквідації у їх установчих документах.
- 4) 1991–2004 рр.- період розпочався з моменту здобуття Україною незалежності та тривав до введення в дію нових Цивільного та Господарського кодексів. У цей період була ухвалена низка нормативних актів, що регулювали статус та ліквідацію підприємницьких і непідприємницьких юридичних осіб, а також визначали специфіку процедури припинення, порядок розподілу майна та послідовність задоволення вимог кредиторів.
- 5) з 2004 року до сьогодення -період характеризується спробами кодифікації та уніфікації норм, що регулюють порядок та підстави припинення юридичних осіб [13, с. 7] .

На думку П. О. Повара, періодизацію розвитку інституту ліквідації юридичних осіб можна розглядати у двох взаємопов'язаних рівнях. Перший базується на зміні соціально-економічних умов та трансформаціях суспільних відносин, що відбувалися на окремих етапах розвитку державності та правової

системи. Другий рівень деталізує характерні риси законодавчого регулювання в рамках кожного періоду, визначеного на першому рівні [14, с. 68].

Аналізуючи етапи становлення правових норм, які регулюють процес ліквідації юридичних осіб на території України, доцільно виділити три ключові історичні періоди: передреволюційний етап, радянський період, а також період державної незалежності України.

Дореволюційний етап розвитку характеризувався тим, що на законодавчому рівні не було закріпленого визначення терміну «ліквідація», вона не виокремлювалась як окремий спосіб припинення діяльності юридичних осіб, а також не існувало системного підходу до її правового регулювання. У правових актах, які діяли на території Російської імперії, а відповідно і на українських землях, ліквідація розглядалася як процес завершення функціонування юридичної особи. У тогочасній юридичній практиці часто використовувалося поняття «ліквідація справ» товариства. Однак, чітко визначеної нормативної бази, яка б регулювала процедуру ліквідації загалом, не існувало. Правове регулювання переважно стосувалося окремих типів або груп юридичних осіб. Наприклад, це можна побачити в документах «Правила про порядок ліквідації справ приватних і громадських установ короткострокового кредиту» 1884 року, а також у «Положенні про порядок ліквідації справ залізничних товариств при переході належних їм доріг у державну власність без оголошення неспроможності товариства» 1892 року. У деяких випадках вимоги до ліквідації закріплювались у статутах конкретних товариств, які могли передбачати необхідність отримання урядового дозволу на припинення діяльності. Наприклад, у Статуті Товариства власників Одеських Куяльницько-Хаджибейських соляних промислів зазначалося, що процес ліквідації може бути розпочатий лише після офіційного дозволу урядових органів [15, с. 6].

У радянський період відбувалося становлення ключових засад припинення діяльності юридичних осіб як елементу системи законодавства про підприємства. На початку радянської влади широко застосовувалася примусова

ліквідація організацій, створених ще за часів Російської імперії. Прикладом цього є Декрет Тимчасового Робітничо-Селянського Уряду України 1919 року, згідно з яким позбавлялися статусу юридичної особи релігійні організації, церкви, громади та благодійні установи. Подальший розвиток законодавчого регулювання припинення юридичних осіб відбувся з прийняттям Цивільного кодексу УРСР 1922 року, який значною мірою базувався на аналогічному кодексі РСФРР. В умовах НЕПу, попри часткове повернення до ринкових механізмів, цивільні права визнавалися лише за умови їх відповідності соціалістичним принципам. Це створювало умови для правової невизначеності. У цей період у законодавстві з'явилися окремі положення щодо підстав ліквідації господарських товариств, серед яких: смерть учасника, визнання його недієздатним, добровільна відмова від участі або закінчення строку дії товариства. Правове врегулювання ліквідації окремих підприємств у 1920-х роках здійснювалося на державному рівні через спеціальні нормативні акти. Зокрема, це стосувалося порядку ліквідації державних господарських підприємств, акціонерних товариств і кооперативів. Процедура ліквідації державних підприємств мала виключно примусовий адміністративний характер і здійснювалася за рішенням уповноважених органів. Якщо підприємство було неплатоспроможним, його припинення обґрунтовувалося відсутністю коштів для покриття боргів. Особливістю зазначених правових актів було те, що вони регулювали ліквідацію як підприємств із достатнім майном для задоволення вимог кредиторів, так і тих, які не мали фінансових ресурсів для цього [16, с. 5].

У 1963 році був прийнятий Цивільний кодекс УРСР, який регламентував припинення діяльності юридичних осіб через ліквідацію або реорганізацію. Підстави та порядок ліквідації підприємств встановлювалися законодавством СРСР та УРСР, а кооперативи та громадські організації регулювали цей процес у своїх статутах.

Важливим кроком стало прийняття Постанови РМ СРСР у 1990 році, яка встановила підстави та процедуру ліквідації акціонерних товариств і товариств з

обмеженою відповідальністю. Ліквідація проводилася призначеною комісією, а завершення процесу фіксувалося у реєстрі. Закони, такі як «Про підприємства в Українській РСР» 1991 року, визначали умови ліквідації підприємств, зокрема через банкрутство або порушення законодавства. Це лягло в основу норм Цивільного кодексу України 2003 року. Закони 1992 року додавали норми щодо примусового скасування реєстрації підприємства як підстави для ліквідації.

Основними нормативними актами для ліквідації юридичних осіб в Україні є Цивільний та Господарський кодекси України, прийняті в 2003 році, а також Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 2018 року, який встановлює порядок припинення таких товариств. На сьогодні основними законами, що регулюють ліквідацію юридичних осіб в Україні, є статті 110, 111 та 112 Цивільного кодексу України 2003 року.

У підсумку можна зазначити, що сучасне законодавство щодо ліквідації юридичних осіб здебільшого базується на радянських підходах, адаптованих до сучасних умов. Водночас активні євроінтеграційні процеси та прагнення до лібералізації вимагають більш чіткої, логічної та сучасної трансформації цих норм відповідно до актуальних викликів.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Нормативно-правове забезпечення процесу ліквідації підприємств в Україні та пов'язані з ним проблеми.

Процес ліквідації підприємства є складним комплексом юридичних, організаційних та облікових заходів, його нормативно-правове регулювання в Україні базується на ряді законодавчих актів, проте вітчизняне правове поле у цій сфері залишається фрагментарним та недостатньо систематизованим. Треба зазначити, що на сьогодні немає єдиного нормативно-правового акта, який би детально регулював порядок ліквідації підприємств, а існуючі законодавчі акти не в повній мірі вирішують цю проблему, та окремі етапи ліквідації регулюються специфічними нормативними документами.

Правове регулювання процесу ліквідації підприємств в Україні ґрунтується на комплексі документів, які визначають порядок припинення діяльності юридичної особи, облік активів і зобов'язань, порядок проведення інвентаризації, складання звітності та виконання зобов'язань перед державою й кредиторами. Проаналізувавши нормативну базу України можна виділити наступні документи, що торкаються різних аспектів процедури ліквідації: ключових нормативних документів належать:

- Цивільний кодекс України (статті 104–112), що регламентує загальний порядок припинення юридичних осіб;
- Господарський кодекс України (стаття 59) — окреслює основні способи припинення господарської діяльності;
- Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 № 755-IV —

визначає процедуру внесення відомостей до Єдиного державного реєстру, включаючи ліквідацію;

- Податковий кодекс України — встановлює правила оподаткування підприємств у період ліквідації, а також обов'язковість податкових перевірок;
- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV — визначає основні засади ведення бухгалтерського обліку, обов'язки щодо складання звітності, проведення інвентаризації, оцінки активів та зобов'язань. Особливу увагу в контексті ліквідації заслуговує стаття 14 цього Закону, яка передбачає: «У разі припинення юридичної особи внаслідок ліквідації звітним періодом є період з початку року до дати ліквідації»[17]. Це положення зобов'язує підприємство, що ліквідується, подати фінансову звітність не за повний календарний рік, а лише за період фактичного існування у звітному році до моменту внесення запису про припинення в державному реєстрі. Таким чином, фінансова звітність підприємства при ліквідації набуває статусу остаточної, відображаючи заключний фінансовий стан суб'єкта господарювання.
- НП(С)БО 27, який визначає особливості обліку та оцінки активів підприємства, що припиняє діяльність або реалізує майно у рамках ліквідації;
- Кодекс України з процедур банкрутства — регулює ліквідаційні процеси у випадках неплатоспроможності;
- Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879 — визначає порядок обов'язкової інвентаризації при ліквідації.

На сьогодні процедура ліквідації підприємств стикається з низкою перешкод, що знижують її результативність. Серед ключових проблем варто виділити:

- недосконалість та прогалини у чинному законодавстві;
- недотримання правових норм під час розгляду справ про неплатоспроможність;
- відсутність прозорості в процесі оцінювання та продажу активів;
- штучне завищення обсягів заборгованості;
- навмисне приховування активів або інформації про них;
- поширені прояви корупції як у судовій гілці влади, так і серед представників місцевих виконавчих органів.

Прийняття рішення про ліквідацію вимагає ретельного аналізу діяльності підприємства. У випадку припинення підприємницької діяльності за власною ініціативою, процедура прийняття відповідного рішення (включаючи створення ліквідаційної комісії та затвердження ліквідаційного балансу) визначається відповідно до обраної організаційно-правової форми підприємства. (Таблиця 2.1)

Таблиця 2.1 Порядок прийняття рішення про припинення суб'єктів господарювання з різними формами власності [18]

Рішення про ліквідацію	Приватне підприємство	ТОВ та ТДВ	Повне та командитне товариство	Акціонерне товариство
Хто приймає	Власник	Збори учасників	Збори учасників	Загальні збори акціонерів
Як оформлюється	Рішенням	Протоколом	Протоколом	Протоколом
Кількість голосів	X	3/4 учасників, що мають право голосу з відповідного питання	Усі учасники з повною відповідальністю	Проста більшість голосів акціонерів

Досить часто процес ініціюється за рішенням господарського суду, особливо в межах проваджень щодо неплатоспроможності. У випадку примусової ліквідації виникає проблема щодо механізму реалізації судового рішення, адже власники нерідко уникають виконання покладених на них обов'язків. За межами конкурсного провадження ліквідаційна процедура не врегульована належним чином: державна виконавча служба не має повноважень діяти як ліквідатор, а альтернативних механізмів ліквідації чинне право не передбачає. Єдиним можливим шляхом в таких умовах може бути порушення кримінальної справи щодо власників або відповідальних осіб підприємства, які ухиляються від виконання ліквідаційних дій. Через відсутність можливості здійснення примусової ліквідації без участі боржника, відповідні судові рішення часто залишаються нереалізованими.

Із впровадженням активнішого фіскального контролю та порушенням кримінальних справ проти окремих підприємств, зросла кількість випадків ліквідації через процедуру банкрутства. Причини цього – як складність узгодження дій між судами та податковими органами, так і ігнорування законодавчих вимог ліквідаторами. Центральною фігурою ліквідаційного процесу виступає ліквідатор, якого призначає господарський суд, іноді — разом з ліквідаційною комісією. У деяких випадках до процесу може бути залучений Антимонопольний комітет України, зокрема під час ліквідації холдингових компаній за скасування дозволу на концентрацію.

Українське законодавство не надає ліквідатору статусу юридичної особи, що створює перешкоди для оскарження його рішень. Вищий арбітражний суд України у своєму роз'ясненні від 1996 року зазначив, що кредитор має право звернутися до суду до моменту виключення підприємства з реєстру, якщо ліквідаційна комісія необґрунтовано відхилила його вимоги.

На жаль, чинна законодавча база не дозволяє ефективно протидіяти фіктивній ліквідації, яка часто використовується з метою ухилення від сплати податків. Завершення процедури відбувається шляхом внесення запису до

Єдиного державного реєстру, після чого юридична особа вважається припиненою. Однак часто майна підприємства не вистачає для задоволення всіх вимог кредиторів. У такому випадку боржник зобов'язаний подати заяву про банкрутство, якщо під час ліквідації виявлено його неплатоспроможність. Інакше державний реєстратор може відмовити у завершенні процедури ліквідації.

Проаналізувавши чинне нормативно-правове забезпечення ліквідації підприємств в Україні, можна дійти висновку, що законодавча база, яка регламентує процес припинення діяльності юридичних осіб, є недостатньо систематизованою та не містить єдиного комплексного акту, який би охоплював усі етапи та механізми ліквідації. Існуючі норми містяться в низці галузевих законів, підзаконних актів та спеціалізованих стандартів, що створює труднощі при їх практичному застосуванні та потребує високої правової кваліфікації від учасників процесу. Отже, незважаючи на наявність нормативних актів, актуальними залишаються такі проблеми, як відсутність єдиних строків і вимог до формування ліквідаційного балансу, суперечності між різними нормами права, а також неврегульованість процедури примусової ліквідації поза межами банкрутства.

Таким чином, процес ліквідації підприємств в Україні, попри наявні нормативні основи, залишається складним, багаторівневим і часто неефективним через недосконалість правового регулювання. Це вимагає подальшого вдосконалення законодавства з метою підвищення прозорості, послідовності та правової визначеності ліквідаційних процедур.

2.2 Поняття та види ліквідації підприємства

Незважаючи на актуальність порушеної проблематики та широке вживання терміну «ліквідація юридичних осіб» у практиці, на сьогодні у вітчизняному законодавстві відсутнє чітке його визначення. У ході аналізу наукових джерел було виявлено найбільш поширені підходи дослідників до трактування економічної сутності поняття «ліквідація юридичних осіб».

Деякі дослідники вважають ліквідацію регламентованою законом процедурою, що призводить до припинення існування юридичної особи. М.Фесюра, у свою чергу, розуміє ліквідацію як припинення діяльності підприємства, установи чи організації, що є суб'єктами господарювання, на законних підставах, з виконанням всіх процедур задоволення вимог кредиторів відповідно до вимог українського законодавства [19, с. 313].

П. Повар визначає ліквідацію суб'єкта господарювання як припинення його існування як юридичної особи згідно з визначеною законом процедурою, без універсального правонаступництва [25, с. 6]. Подібне визначення наводить і О. Титова, яка трактує ліквідацію як припинення діяльності юридичної особи без переходу прав та обов'язків до інших осіб у порядку правонаступництва, за винятком випадків, передбачених законодавством [21, с. 14]. О. Скоропис розглядає ліквідацію юридичної особи як набір дій, встановлених законодавством, метою яких є припинення діяльності підприємства без правонаступників [13, с.14]. Потрібно відзначити, що у законодавствах країн ЄС ліквідаційні процедури визначаються як колективні процедури, що ініціюються і контролюються адміністративними чи судовими органами, з метою реалізації активів під їх наглядом, особливо якщо ці процедури завершуються досягненням компромісної угоди між боржником та кредитором або за допомогою подібних механізмів [22]. Узагальнивши результати проведеного аналізу, можна дійти висновку, що більшість науковців,

розглядаючи поняття «ліквідація юридичної особи», акцентують увагу на відсутності правонаступництва, що є основною відмінністю цієї процедури від процесу реорганізації. Реорганізація передбачає зміну організаційно-правової форми юридичної особи та може реалізовуватись шляхом злиття, приєднання, поділу або перетворення. Відповідне рішення приймається загальними зборами учасників товариства або засновником. У результаті реорганізації всі активи, включаючи майнові права та зобов'язання, переходять до правонаступників. Передача майна здійснюється на підставі передавального або розподільного балансу, якщо інше не передбачено чинним законодавством. За всіма зобов'язаннями, які були передані, новостворена юридична особа несе повну відповідальність, навіть у разі недостатності активів для покриття боргів.

На відміну від реорганізації, ліквідація підприємства передбачає повне припинення його прав і обов'язків без переходу до інших осіб, тобто відсутність правонаступництва. У такому випадку юридична особа втрачає свій статус, а всі її зобов'язання анулюються.

Отже, ліквідація підприємства є завершальним етапом його життєвого циклу та означає припинення його діяльності як суб'єкта господарювання. У правовій площині ліквідація — це процес, у результаті якого юридична особа втрачає свій правовий статус, а всі її права та обов'язки припиняються. Такий процес може мати як добровільний, так і примусовий характер, залежно від обставин та ініціативи суб'єктів.

Відповідно до положень статті 110 Цивільного кодексу України, ініціатива щодо ліквідації юридичної особи може надходити як від самих учасників, так і внаслідок рішення суду. Розрізняють два основних способи ліквідації:

1. Здійснюється за рішенням засновників або органу управління юридичної особи, уповноваженого установчими документами. Таке рішення приймається, наприклад, після завершення строку існування підприємства, досягнення цілей,

зادля яких воно створювалося, або в інших випадках, прямо передбачених статутом;

2. Проводиться на підставі судового рішення. Причинами можуть бути порушення, допущені під час створення юридичної особи, які неможливо усунути, або ж інші підстави, передбачені чинним законодавством. Ініціатором такого процесу можуть виступати як учасники підприємства, так і уповноважені органи державної влади[23].

Тобто ми бачимо, що в нормативних актах зафіксовані два основні способи ліквідації, але проаналізувавши роботи дослідників на цю тему цей список можна деталізувати і доповнити. Наприклад в якості різновидів примусової ліквідації виділити ліквідацію у разі банкрутства, як спеціальну форму примусової ліквідації, коли підприємство не може виконати свої грошові зобов'язання. У цьому випадку застосовується процедура, визначена Кодексом України з процедур банкрутства та адміністративну ліквідацію, іщо ніціюється державними органами у разі виявлення серйозних порушень або відсутності діяльності підприємства протягом певного часу.

Також згідно з позицією, наведеною у дослідженні І. Ніколаєва [24], поряд із традиційними підходами до класифікації ліквідації юридичних осіб на добровільну та примусову, доцільно також розглядати категорію недобросовісної ліквідації. Аналогічну думку висловлює у своїй роботі В.Я. Нусинов В.Я. [25], який вводить поняття «квазі-ліквідація». Під цим терміном автор розуміє такий різновид трансформації юридичної особи, коли внаслідок її формального припинення основні внутрішні стейкхолдери зберігають контроль над ресурсами та не зазнають економічних втрат.

Таким чином, розгляд поняття та сутності ліквідації юридичних осіб дозволяє зробити висновок, що дана процедура є складним і багатогранним процесом, який має свої специфічні особливості залежно від підстав, ініціаторів та способу реалізації. Відповідно, класифікація форм ліквідації потребує конкретизації та деталізації з урахуванням сучасних викликів. Це, у свою чергу,

дозволяє не лише глибше зрозуміти природу кожного з видів ліквідації, а й визначити ключові особливості процедурного супроводу, облікових дій, а також юридичних наслідків для підприємства, його засновників та кредиторів.

З огляду на викладене, вважаємо за доцільне запропонувати уточнення до класифікації форм ліквідації юридичних осіб, а також окреслити можливі причини її здійснення(рис.2.1).

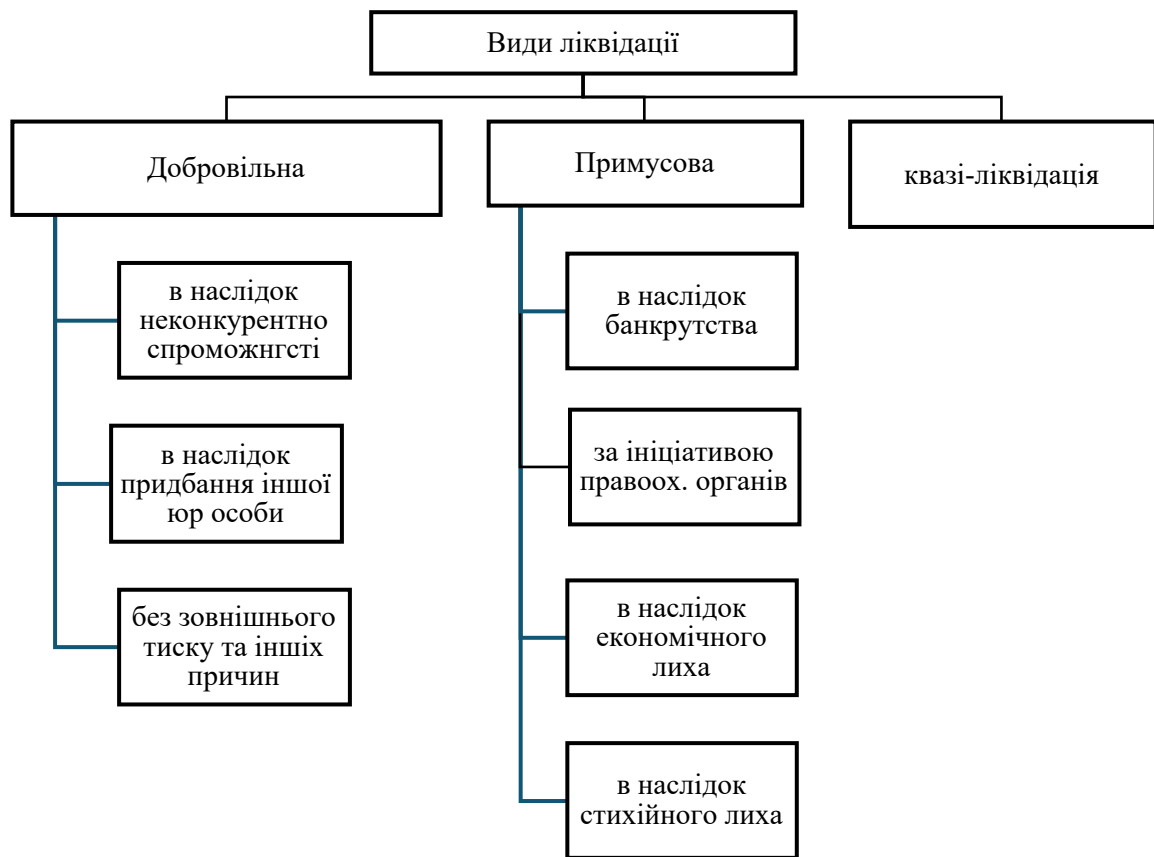

Рисунок 2.1 Класифікація видів ліквідації підприємств

Джерело: побудовано автором за інформацією[22;23;24]

У контексті воєнного стану в Україні до традиційних причин ліквідації також додаються нові виклики: руйнування виробничих потужностей, окупація територій, втрата ринків збуту, мобілізація працівників, фінансова нестабільність тощо. Це призвело до значного зростання кількості випадків

припинення діяльності підприємств, зокрема в регіонах, що постраждали від активних бойових дій. Особливістю ліквідації в умовах воєнного стану є складність проведення інвентаризації майна, труднощі з доступом до банківських рахунків та документів, а також затримки з проведенням процедур через навантаження на судову систему та держреєстраторів.

Таким чином, процес ліквідації підприємства — це не лише юридична процедура, а комплексний економіко-правовий процес, який вимагає чіткого дотримання законодавства, своєчасного інформування зацікавлених сторін та забезпечення прозорості фінансових розрахунків. У нинішніх умовах ці аспекти набувають особливої ваги, оскільки забезпечення правомірності та справедливості ліквідаційного процесу є важливою складовою відновлення економіки країни в післявоєнний період

2.3 Етапи та умови проведення ліквідаційних процесів підприємств.

Реалізація ліквідаційної процедури вимагає дотримання чітко визначених етапів: від прийняття рішення про припинення діяльності та утворення ліквідаційної комісії до складання остаточного ліквідаційного балансу та державної реєстрації припинення юридичної особи. У кожному з цих етапів передбачено виконання комплексу завдань — проведення інвентаризації, завершення розрахунків із контрагентами, працівниками та державою, подання звітності, розпорядження активами підприємства тощо.

Особливої актуальності набуває чітка регламентація ліквідаційних процесів у період воєнного стану, коли підприємства часто зіштовхуються з форс-мажорними обставинами, фізичним знищенням активів, міграцією персоналу, нестабільністю обліку та фінансових потоків. У таких умовах

дотримання етапності, законності та прозорості процесу ліквідації має важливе значення як для власників бізнесу, так і для держави.

Далі буде розглянуто основні етапи проведення ліквідаційної процедури, а також ключові вимоги та умови, дотримання яких забезпечує законне і ефективне завершення діяльності суб'єкта господарювання(рис.2.2).

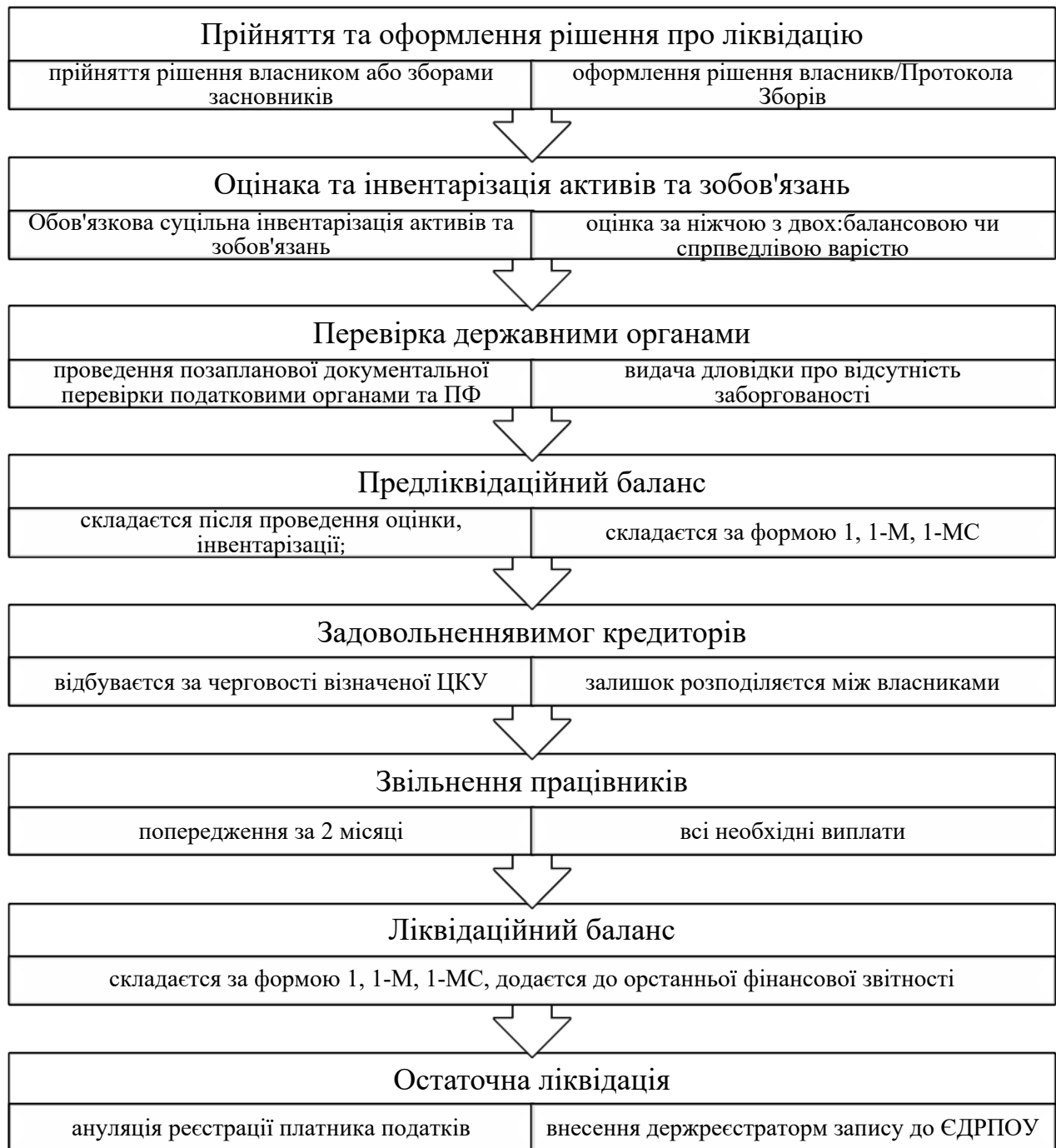

Рисунок 2.2 Етапи процесу ліквідації підприємств

Джерело: побудовано автором за інформацією[29;30;31;32]

Ліквідація передбачає не лише припинення діяльності, а й комплекс дій, спрямованих на завершення зобов'язань підприємства перед кредиторами, працівниками, державою та іншими зацікавленими сторонами. У цьому контексті важливою складовою є інвентаризація майна, оцінка активів, розрахунок із зобов'язаннями, закриття рахунків, складання ліквідаційного балансу тощо

Після прийняття рішення про припинення діяльності формується ліквідаційна комісія, яка бере на себе всі обов'язки щодо управління підприємством протягом ліквідаційного періоду. Учасники юридичної особи також визначають строк завершення процедури та розрахунку з кредиторами — щонайменше два місяці з моменту офіційного повідомлення.

Чинне законодавство України не встановлює спеціальних вимог до складу ліквідаційної комісії: допускається призначення як кількох осіб, так і одного ліквідатора. Проте з огляду на важливість виконуваних комісією функцій, формування її складу слід здійснювати відповідально. Відповідно до положень Цивільного кодексу України та Закону України від 15 травня 2003 року № 755 «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», рішення (або протокол) про припинення подається державному реєстратору. До пакета поданих документів обов'язково включається рішення про ліквідацію та документ, який підтверджує склад ліквідаційної комісії (оригінал або нотаріально засвідчена копія). Після подання реєстратор вносить зміни до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, розміщує відповідне оголошення, після чого підприємство набуває статусу такого, що перебуває в процесі ліквідації. За дану реєстраційну дію передбачено оплату в розмірі 0,3 прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Крім того, підприємство, яке припиняє діяльність, зобов'язане персонально повідомити всіх своїх кредиторів про ліквідацію та встановити строки для подання кредиторських вимог [34].

Щоб забезпечити повноту та достовірність облікової інформації про активи і зобов'язання підприємства у процесі ліквідації, обов'язково проводиться інвентаризація. Відповідно до Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань, затвердженого наказом Мінфіну України від 2 вересня 2014 року № 879, факт припинення діяльності підприємства є підставою для проведення обов'язкової повної інвентаризації. Інвентаризація здійснюється у відповідності до вимог цього Положення, а порядок її проведення та відображення результатів відповідає встановленим правилам. Дані інвентаризації відображаються у підсумковій фінансовій звітності підприємства, яке ліквідується[35].

Під час ліквідаційної процедури особлива увага приділяється інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості. Після офіційного інформування контрагентів про припинення діяльності, суб'єкт господарювання, який ліквідується, здійснює звірку розрахунків із ними. За підсумками цієї звірки складається відповідний акт, що є офіційним підтвердженням обсягів заборгованості, які мають бути погашені у межах ліквідаційних заходів. У певних випадках доцільно деталізувати бухгалтерські рахунки зобов'язань шляхом виділення додаткових субрахунків, які б краще відповідали потребам ліквідаційної процедури. Наприклад, кредиторську заборгованість можна класифікувати за субрахунками відповідно до черговості її погашення.

Окрім цього, обов'язковою є оцінка майна підприємства. Відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року № 2658-III, для підприємств державної та комунальної власності проведення оцінки є необхідною умовою ліквідації [35]. Навіть при ліквідації приватних підприємств або товариств оцінка активів є бажаною для визначення їх вартості в умовах потенційного продажу майна кредиторам. Порядок оцінки активів у разі ліквідації визначається МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», який вимагає оцінювати такі активи за нижчою з двох величин: балансовою або справедливою вартістю за мінусом витрат на продаж [36].

Результати інвентаризації вимагають створення забезпечення на погашення зобов'язань, що обліковується на рахунку 464 «Забезпечення інших виплат і платежів». Після проведення інвентаризації і переоцінки необоротних активів, призначених для реалізації, вони виводяться з експлуатації та обліковуються за дебетом рахунку 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу». Також рекомендується переводити довгострокові зобов'язання та дебіторську заборгованість у поточну категорію.

Важливою складовою ліквідаційного процесу є процедура звільнення працівників згідно з чинним трудовим законодавством. Стаття 40 Кодексу законів про працю України передбачає, що ліквідація, реорганізація, банкрутство чи перепрофілювання підприємства є підставою для розірвання трудового договору за ініціативою роботодавця [37]. Працівників мають письмово попередити про звільнення щонайменше за два місяці до його здійснення. Протягом цього терміну звільнення без їхньої згоди заборонено [38]. Також роботодавець зобов'язаний подати до центру зайнятості звіт за формою № 4-ПН про масове вивільнення працівників [39].

Безпосередньо в день звільнення оформлюється наказ про звільнення та здійснюється остаточний розрахунок із працівниками, що включає заробітну плату, компенсацію за невикористані дні відпустки та вихідну допомогу у розмірі не менше середньомісячного заробітку. Розрахунок допомоги проводиться відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати, затвердженого 8 лютого 1995 року № 100 [40].

Наступним кроком є закриття всіх філій або відокремлених підрозділів (якщо такі існували), а також повернення печаток, ліцензій і дозвільних документів відповідним державним органам.

Під час строку подання кредиторських вимог органи контролю здійснюють відповідні перевірки. Державна фіскальна служба отримує інформацію про ліквідацію підприємства від державного реєстратора та проводить позапланову перевірку на підставі ст. 78 Податкового кодексу

України для виявлення або підтвердження відсутності податкової заборгованості [41]. У разі відсутності заборгованості оформлюється відповідна довідка, необхідна для завершення реєстраційних процедур.

За певних умов, зокрема при відсутності господарської діяльності, розрахункових рахунків, боргів та працівників, підприємство може бути зняте з обліку без перевірки за рішенням керівника ДФС [42].

Також обов'язковою є перевірка Пенсійного фонду, що має бути проведена протягом 10 днів з моменту надходження інформації про ліквідацію. За її результатами визначається наявність чи відсутність заборгованості із сплати єдиного соціального внеску та відповідна довідка подається держреєстратору [43]. Необхідно пам'ятати, що до моменту офіційного зняття з обліку підприємство зобов'язане продовжувати виконувати свої податкові обов'язки: подавати звітність та сплачувати податки.

По завершенню строку прийняття вимог кредиторів ліквідаційна комісія складає проміжний ліквідаційний баланс, який узагальнює результати інвентаризації та оцінки активів і зобов'язань, надаючи повну картину фінансового стану підприємства на момент ліквідації.

У фіналі ліквідації підприємство має не мати ані активів, ані зобов'язань. Саме в цей момент ліквідаційна комісія або ліквідатор складає ліквідаційний баланс (інколи його називають "нульовим"), який затверджується особою чи органом, що ухвалив рішення про ліквідацію. Для складання балансу використовуються типові форми фінансової звітності — Форма 1, 1-М або 1-МС, відповідно до положень НП(С)БО 1 та П(С)БО 25. Усі показники в балансі мають дорівнювати нулю. Цей документ подається до органів статистики і податкової служби та є останньою фінансовою звітністю підприємства. Тільки після цього Державна фіскальна служба анулює його реєстрацію як платника ПДВ та приймає фінальну декларацію з податку на прибуток.

Після завершення розрахунків документи, які підлягають зберіганню, передаються до архівної установи, а ліквідаційна комісія складає Акт про

завершення ліквідаційних процедур із додаванням відповідних підтвердних матеріалів.

Державний реєстратор, розглянувши подані документи, вносить запис про припинення юридичної особи до Єдиного державного реєстру. Датою ліквідації вважається день внесення такого запису. Відомості про припинення підприємства автоматично передаються до органів державної статистики, які, на їх основі, здійснюють зняття суб'єкта господарювання з обліку [33], [44].

Таким чином, процес ліквідації підприємства є складною багатоступеневою процедурою, яка вимагає чіткого дотримання вимог чинного законодавства, послідовності дій та документального підтвердження кожного етапу. Особливої уваги цей процес потребує в умовах воєнного стану, коли підприємства змушені завершувати свою діяльність через зовнішні загрози, втрату майна або припинення операційної спроможності. Отже, ліквідація як форма припинення юридичної особи без правонаступництва відіграє важливу роль у підтриманні стабільності господарського середовища, дозволяючи державі та ринку адаптуватися до змінних економічних обставин, зокрема в періоди кризи чи війни.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПРОЦЕСУ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА ВУМОВАХ ВІЙСКОВОГО СТАНУ

3.1 Особливості підготовки ліквідаційного балансу підприємства.

Ліквідація підприємства є досить складним і тривалим процесом, як зазначалося раніше. Одним з основних недоліків є відсутність чітких вказівок щодо порядку її проведення на законодавчому рівні. Переглядаючи чинні нормативні акти, можна виявити, що не існує єдиного визначення термінів складання та перевірки ліквідаційного балансу. Ліквідаційний баланс — це фінансовий звіт підприємства, який відображає його майнове та фінансове становище на момент завершення процесу ліквідації. Цей документ є обов'язковим і має бути поданий для затвердження до податкових та реєстраційних органів.

Документи необхідні для складання Ліквідаційного балансу:

- Інвентаризаційні акти : підтвердження фактичної наявності майна, боргів та інших активів.
- Акти звірки з кредиторами: документи, що засвідчують закриття боргових зобов'язань.
- Податкова звітність та довідки: підтвердження від податкових органів про відсутність заборгованості.

Ліквідаційний баланс складається в два етапи:

1. **Проміжний баланс** — складається після проведення інвентаризації та оцінки активів, відображаючи попередній стан активів і зобов'язань.
2. **Кінцевий баланс** — оформлюється після завершення всіх розрахунків із кредиторами та продажу активів, що є остаточним документом, який фіксує залишковий майновий стан підприємства.

Згідно з українським законодавством, після проведення інвентаризації та оцінки активів комісія має приступити до складання проміжного ліквідаційного балансу. Проміжний ліквідаційний баланс відображає інформацію про майно ліквідованого підприємства, вимоги кредиторів і результати їх розгляду. Цей документ затверджується лише органом, що ухвалював рішення про ліквідацію підприємства, або його учасниками (засновниками).

Оцінка майна підприємства під час ліквідації проводиться з метою визначення його вартості для можливої реалізації. В процесі ліквідації активи оцінюються за чистою вартістю реалізації. Оцінка майна, зокрема запасів та основних засобів, здійснюється згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку. У разі недостатності коштів для погашення всіх вимог, майно підприємства може бути продано. Процес формування статей ліквідаційного балансу є довготривалим через складність ліквідаційної процедури та порядок задоволення вимог кредиторів. Кошти, отримані від продажу майна підприємства, спрямовуються на погашення його боргів. ЦКУ встановлює порядок задоволення вимог кредиторів суб'єкта господарювання, який перебуває в процесі ліквідації (рис.3.1).

1	Витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство; вимоги, забезпечені заставою; виплата вихідної допомоги працівникам
2	Борги, що виникли перед працівниками
3	Вимоги щодо сплати податків та зборів до бюджету
4	Вимоги кредиторів, не забезпечені заставою.
5	Вимоги членів трудового колективу щодо повернення їхніх внесків до статутного капіталу
6	Всі інші вимоги

Рисунок 3.1 Порядок задоволення вимог кредиторів

Джерело: побудовано автором за інформацією [23;24;46;47]

Передусім погашаються зобов'язання, що виникли у зв'язку із завданням шкоди життю та здоров'ю фізичних осіб, а також вимоги кредиторів, які забезпечені заставою. Важливо зазначити, що майно, яке є предметом застави, включається до ліквідаційної маси, але використовується виключно для покриття вимог заставодержателя. Якщо кошти від реалізації заставленого майна перевищують суму забезпечених вимог, залишок використовується для задоволення інших боргів за черговістю. Задоволення вимог першої черги, ймовірно, призводить до змін у балансі підприємства, зокрема в оборотних та необоротних активах (перші два розділи активу), якщо майно є предметом застави. В пасиві балансу зміни торкаються третього та четвертого розділів, що стосуються повернення боргів, забезпечених заставою, а також інших зобов'язань.

На другому етапі здійснюються виплати працівникам, включно з нарахованою заробітною платою, преміями, компенсаціями за невикористані відпустки та іншими виплатами, що відображається в четвертому розділі пасиву балансу за статтями, пов'язаними із заборгованістю по заробітній платі та страхуванню. Важливо, що на цьому етапі не покриваються вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного капіталу.

Далі підприємство розраховується з податковими органами та Пенсійним фондом. І тільки після цього погашається інша, незабезпечена заборгованість. Водночас у межах цієї черги пріоритет мають вимоги, що були офіційно заявлені кредиторами; незаявлені вимоги задовольняються в останню чергу. Це знаходить відображення в четвертому розділі пасиву, в статтях, що стосуються розрахунків з бюджетом, позабюджетних платежів і страхування.

П'ята черга включає вимоги трудового колективу щодо повернення внесків до статутного капіталу, що відображається в першому та четвертому розділах пасиву балансу.

У шосту чергу задовольняються всі інші вимоги, що може спричинити зміни в активах і пасивах балансу.

Варто підкреслити, що оскільки ліквідація відбувається поза межами процедури банкрутства, то вважається, що підприємство спроможне повністю розрахуватися за всіма пред'явленими до нього вимогами. Інакше застосовуватиметься інший механізм, передбачений Кодексом України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII

В результаті завершення ліквідаційної процедури у підприємства можуть залишатися дебіторська заборгованість та нереалізоване майно в активі, а в пасиві — непогашена кредиторська заборгованість. Ліквідаційний баланс може показувати:

- відсутність активів, капіталу і зобов'язань (нульовий баланс) після ухвали господарського суду про ліквідацію підприємства;
- наявність частини активів і зобов'язань, що дозволяє погасити кредиторську заборгованість і продовжити діяльність;
- залишкову дебіторську заборгованість у активі і непогашену кредиторську заборгованість у пасиві;
- випадок, коли ліквідатор не зміг реалізувати всі активи підприємства-банкрута і покрити всі вимоги кредиторів.

Отже, важливо, щоб у обліковій політиці було чітко визначено правило складання ліквідаційного балансу.

Згідно зі статтею 20 Закону України «Про господарські товариства», ліквідаційний баланс складається ліквідаційною комісією і передається до найвищого органу товариства для перевірки аудитором. Аудитор чи аудиторська фірма перевіряє правильність, достовірність та повноту даних, відображених у балансі, за винятком підприємств, річний оборот яких не перевищує 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян[45].

Ліквідаційна комісія несе відповідальність за правильність обліку всіх операцій, пов'язаних з ліквідацією підприємства, складанням фінансової звітності та ліквідаційного балансу, а також за оцінку майна підприємства.

Кінцевий Ліквідаційний баланс складається після завершення всіх етапів ліквідації, включаючи інвентаризацію, розрахунки з дебіторами та кредиторами, оцінку майна і погашення заборгованості. Після цього, протягом трьох днів, повинні бути подані наступні документи до органів фіскальної служби: заява про припинення діяльності платника податків (ф. №8-ОПП), оригінал довідки (ф. №4-ОПП), копія рішення про ліквідацію підприємства та копія документа, що підтверджує створення ліквідаційної комісії.

Після перевірки поданих документів органами фіскальної служби і відсутності заборгованості перед Державним бюджетом України, складається довідка про відсутність податкової заборгованості (ф. №22-ОПП). Вона передається до відділу обліку платників податків і надсилається відповідальній особі підприємства.

Якщо підприємство перебуває на обліку в різних підрозділах ДФС, довідку про відсутність заборгованості надає орган фіскальної служби за місцем реєстрації, тільки після отримання висновків від інших підрозділів.

Враховуючі інформацію наведену в даному пункті можна зробити висновок, що ліквідаційний баланс виступає завершальним інструментом облікового та юридичного оформлення процесу ліквідації підприємства, відображаючи фактичний стан активів і зобов'язань на момент припинення діяльності. Його складення базується на результатах інвентаризації, оцінки майна, закриття розрахунків з усіма контрагентами та державними органами. Попри відсутність єдиного порядку на законодавчому рівні, чітке документальне оформлення ліквідаційного балансу є запорукою юридичної прозорості процедури та гарантією дотримання інтересів усіх сторін — від кредиторів до учасників товариства. Отже, успішне складання ліквідаційного балансу дозволяє

завершити реєстраційні дії, передати документи до архівів та офіційно припинити існування підприємства як суб'єкта господарювання.

3.2 Відображення у звітності втрат основних засобів у період дії воєнного стану

Повномасштабна війна в Україні спричинила масштабні руйнування виробничих об'єктів, інфраструктури та майнових комплексів підприємств. У результаті активних бойових дій значна частина підприємств зазнала втрат основних засобів — як через фізичне знищення, так і через неможливість їх подальшої експлуатації. Така ситуація зумовлює необхідність проведення обліку вибуття активів, що втратили свою функціональність або були повністю зруйновані.

З огляду на ці обставини, підприємства змушені адаптувати свої облікові політики до умов форс-мажору, зокрема — правильно документувати та оцінювати вибуття основних засобів. Особливо це актуально у випадках, коли такі втрати передують процесу повної ліквідації підприємства або ж безпосередньо супроводжують його. Адже в умовах припинення діяльності облік ліквідації активів стає ключовим елементом формування ліквідаційного балансу та фінансової звітності.

У цьому підпункті буде розглянуто специфіку обліку вибуття основних засобів у період воєнного стану, включаючи документальне оформлення, оцінку втрат та їх податкові наслідки, а також зв'язок цих процесів із загальним порядком ліквідації підприємств.

Прийняття управлінських рішень стосовно подальшого відображення активів у бухгалтерському обліку підприємства залежить насамперед від дотримання всіх необхідних критеріїв, визначених чинною нормативно-правовою базою. У разі порушення хоча б однієї з таких умов, передбачених

стандартами бухгалтерського обліку, відповідний об'єкт має бути виключений зі складу основних засобів. У Таблиці 3.1 наведено порядок дій підприємства у разі втрати або знищення ОЗ внаслідок воєнних дій

Таблиця 3.1. Алгоритм дій підприємства у разі втрати або знищення основних засобів внаслідок воєнних дій

№ з/п	Етап	Зміст дій	Документальне підтвердження
1	Фіксація події	Звернення до правоохоронних органів щодо факту знищення/втрати майна	Заява + витяг з ЄРДР
2	Реєстрація наслідків	Виклик ДСНС у разі пожежі, обстрілу, руйнування	Акт ДСНС про пошкодження майна
3	Візуальне підтвердження	Фото- та відеофіксація зруйнованих або зниклих об'єктів	Фотоматеріали, відеофайли
4	Публічне повідомлення	Надання інформації про пошкодження майна на державні портали	Повідомлення на офіційних платформах
5	Інвентаризація	Проведення інвентаризації за наявності безпечного доступу	Протокол інвентаризаційної комісії
6	Прийняття рішення	Наказ керівника про списання ОЗ	Наказ + акт списання
7	Форс-мажор	Отримання сертифіката/листа з Торгово-промислової палати України	Сертифікат/лист ТПП
8	Оцінка збитків	Проведення незалежної оцінки майнових втрат	Звіт незалежного оцінювача або експертиза
9	Відображення в обліку	Визнання втрат та списання ОЗ у бухгалтерському та податковому обліку	Бухгалтерські проведення, пояснення до фінансової звітності

Джерело: побудовано автором за інформацією[52;53]

Після завершення активної фази бойових дій на територіях, де розташоване підприємство, у його керівництва з'являється можливість провести аналіз ступеня впливу воєнних дій на технічний та якісний стан майна. З метою забезпечення достовірності показників у фінансовій звітності та обліку, підприємство зобов'язане здійснити інвентаризацію у разі наявності умов для

безпечного доступу до активів, бухгалтерських документів і облікових реєстрів відповідальними особами.

Якщо в процесі інвентаризації виявляється, що частина або всі основні засоби знищені, втрачені або повністю пошкоджені внаслідок збройного конфлікту - що трактується як форс-мажорні обставини - підприємство має законне право визнати втрати від їх вибуття. У такому разі в бухгалтерському обліку проводиться операція зі списання відповідного об'єкта з балансу. Підставою для відображення цієї операції виступає акт на списання основних засобів, який оформлюється на основі протоколу інвентаризаційної комісії та відповідного розпорядчого документа (наказу) керівника підприємства про затвердження результатів інвентаризації.

Для цілей податкового обліку та підтвердження факту втрати основних засобів також необхідно отримати документальне підтвердження з боку Торгово-промислової палати України - у вигляді сертифіката або офіційного листа, що засвідчує настання форс-мажору. Водночас до процесу документального оформлення списання основних засобів за обставин, спричинених війною, керівнику підприємства рекомендовано виконати низку дій, зокрема:

1. Звернутися до правоохоронних органів із заявою про вчинення кримінального правопорушення (зокрема мародерство, умисне пошкодження майна або неможливість встановити конкретні обставини втрат). Необхідно отримати витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань.
2. Подати звернення до підрозділів Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС) для фіксації фактів пошкодження внаслідок вибухів, пожеж, обстрілів тощо, та отримати відповідний акт.
3. Здійснити фото- та відеофіксацію руйнувань майна для формування доказової бази.
4. Передати дані про пошкоджене або знищене майно на офіційні платформи державних органів.

У 2022 році була затверджена спеціальна методика оцінювання втрат підприємств недержавного сектору, завданих унаслідок збройної агресії. Згідно з цією методикою, для обґрунтування права на компенсацію завданої шкоди підприємство має організувати незалежну експертну оцінку збитків, у тому числі втрат майна та упущеної вигоди, із подальшим складанням офіційного звіту від ліцензованого оцінювача або залученням судового експерта. У таблиці 3.2 наведено основні принципи організації облікового процесу під час ліквідації основних засобів підприємства в умовах воєнного стану.

Таблиця 3.2 Організація облікового процесу під час ліквідації основних засобів підприємства в умовах воєнного стану в Україні

Причина ліквідації, списання основних засобів		Розкрадання, нестачі, знищення, повне псування ОЗ
Юридичні умови		Не виконання умов визнання активу; шляхи відшкодування шкоди: за рішенням органів судової влади України, за рішенням міжнародних судових органів
Первинний документ		Акт списання, сертифікат (лист) ТПП, звіт про оцінку збитків / судова експертиза, прибуткова накладна
Податковий облік	ПДВ	Не є об'єктом оподаткування
	Податок на прибуток	Податкові витрати у сумі залишкової вартості та витрат, що пов'язані з ліквідацією
Бухгалтерський облік		Облік ліквідації об'єкта: визнання інших витрат у сумі залишкової вартості, витрат на ліквідацію ОЗ; списання накопиченого зносу; списання суми дооцінки; оприбуткування запасів під час демонтажу з визнанням інших доходів; визнання доходу від відшкодування*
*за умов високого ступеня вірогідності факту отримання та можливості достовірної оцінки (наприклад, якщо у договорі страхування майна передбачені дані умови)		

Джерело: побудовано автором за інформацією [17;41;48]

У ситуаціях, коли підприємство не має змоги повноцінно документально підтвердити факт вибуття основних засобів (через неможливість доступу до активів, відсутність первинної документації або унеможливлення проведення

інвентаризації), об'єкти залишаються обліковуваними у складі необоротних активів. У такому разі підприємство повинно зафіксувати цю ситуацію у примітках до фінансової звітності, з поясненням, що списання буде здійснено після усунення відповідних обмежень.

Оновлені положення нормативної бази з бухгалтерського обліку дозволяють підприємству оцінити негативний вплив зовнішніх чинників, включаючи воєнні та економічні ризики, на його господарську діяльність і, за наявності обґрунтованих підстав, відобразити відповідні коригування у фінансовій звітності.

Серед інших поширених способів вибуття основних засобів підприємств в умовах воєнного стану варто виділити їх примусове відчуження, а також добровільну передачу на потреби Збройних Сил України та інших військових формувань нашої держави. Порядок обліку відчуження ОЗ підприємств на користь оборонних структур України наведено в Таблиці 3.3.

Таблиця 3.3. Облік примусового та добровільного відчуження основних засобів підприємств на користь оборонних структур України

Причина ліквідації, списання основних засобів	1 Примусове відчуження	2. Добровільна передача
Юридичні умови	• позбавлення права приватної власності, • перехід у власність держави • можливість відшкодування вартості майна	• передача у власність держави • можливість відшкодування вартості майна
Первинний документ	Акт про примусове відчуження	Наказ керівництва, акт приймання-передачі майна, договір дарування

Податковий облік	ПДВ	Є об'єктом оподаткування	2.1. Без компенсації – не є об'єктом оподаткування	2.2. З компенсацією – є об'єктом оподаткування
	Податок на прибуток	Податкові витрати у сумі залишкової вартості ОЗ та доходи у сумі відшкодування вартості майна	Податкові витрати в сумі залишкової вартості ОЗ	Облік продажу об'єкта (див. п.1)
Бухгалтерський облік		• Облік продажу об'єкта: списання накопиченого зносу; • переведення у склад необоротних активів, що утримуються для продажу; • визнання інших операц. витрат у сумі суттєвої різниці між залишковою та справедливою вартістю; • визнання витрат та доходу від реалізації ОЗ; • нарахування ПЗ з ПДВ	Облік дарування об'єкта: визнання витрат в сумі залишкової вартості; списання накопиченого зносу	Облік продажу об'єкта (див. п.1)

Джерело: побудовано автором за інформацією[17;41;48;49;50]

Примусове вилучення майна передбачає наступне відшкодування його вартості власнику. У зв'язку з цим до акта, який фіксує факт відчуження, обов'язково додається експертний висновок щодо оціненої вартості майна станом на момент проведення процедури. Відтак примусовому вилученню має передувати обов'язкова оцінка активу, що здійснюється незалежними

професійними оцінювачами або відповідними органами державної влади чи місцевого самоврядування - за умови погодження з власником майна.

У разі, якщо власник не погоджується або фізично відсутній, зазначені органи наділені правом самостійно ініціювати та провести оцінювання майна [49]. При цьому саму оцінку допускається оскаржити у судовому порядку. Якщо власник основних засобів не погоджується з визначеною оцінкою, він має право зазначити свої заперечення безпосередньо на зворотному боці відповідного акту, обов'язково посиляючись на документи, що можуть підтвердити справжню (ринкову) вартість активу. З огляду на вищевикладене, підприємствам рекомендується, за наявності можливості, заздалегідь провести інвентаризацію та ринкову переоцінку активів, які можуть бути предметом примусового вилучення.

Для того щоб підприємство могло претендувати на компенсацію за примусово вилучене майно, йому необхідно звернутися до органу за місцем проведення відчуження із «Заявою про виплату наступної повної компенсації за примусово відчужене майно» (Додаток 2) [50], до якої додається повний пакет підтверджувальних документів, передбачених чинним законодавством.

Слід наголосити, що відповідно до чинного законодавства України, на період дії воєнного стану або до моменту його офіційного скасування, суб'єкти господарювання, які є платниками податку на прибуток і мають статус «високодохідників», звільняються від обов'язку коригувати фінансовий результат до оподаткування у бік збільшення на суму податкових різниць, а також від необхідності визнання доходу при безоплатній передачі активів на цілі оборонного характеру. Види таких активів та коло одержувачів визначаються Кабінетом Міністрів України відповідно до положень підпунктів 69.5, 69.6 та 140.5.9 Податкового кодексу [41].

Таким чином, у разі вибуття основних засобів із компенсацією вартості у підприємства виникає обов'язок враховувати відповідні податкові різниці, а також визнавати дохід від реалізації у податковому обліку. Натомість, якщо

підприємство добровільно передає активи без вимоги компенсації, такі операції в обліку класифікуються як безоплатне списання основних засобів без виникнення податкового доходу та без нарахування податкових зобов'язань із податку на додану вартість.

Однією з важливих проблем, що постала перед підприємствами в умовах воєнного стану, є правильне відображення у фінансовій звітності результатів вибуття основних засобів, спричиненого надзвичайними подіями. У випадку, якщо підприємство веде облік за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), у формі фінансової звітності «Звіт про фінансові результати» (інша назва – «Звіт про сукупний дохід») не передбачено спеціальних рядків для окремого відображення відповідних втрат чи доходів. На сьогодні законодавчо передбачено, що інформація про збитки, завдані агресією російської федерації, а також про компенсаційні доходи, має бути розкритою лише у примітках до річної звітності. Такий підхід, на нашу думку, знижує якість фінансової інформації та її аналітичну цінність для користувачів.

Отже, серед ключових труднощів, пов'язаних з відображенням у бухгалтерському обліку вибуття основних засобів через військову агресію з боку РФ, варто виокремити наступні: відсутність можливості забезпечити безпечний доступ інвентаризаційної комісії до матеріальних активів та облікових документів, а також до журналів обліку; фізична втрата або знищення первинних документів; складність документального підтвердження фактів пошкодження чи втрати майна; а також виклики у визначенні справедливої вартості компенсацій (з урахуванням часових і цінових параметрів), особливо у разі добровільної передачі або примусового відчуження активів. До того ж, не завжди погляди податкових органів щодо належного оформлення списання активів збігаються з позицією бухгалтерів, що пояснюється різницею в підходах до обліку й метою його ведення. Крім того, процес підтвердження вибуття майна вимагає значних часових і фінансових ресурсів, ретельного оформлення документації та

безпосередньо впливає на податкові зобов'язання підприємства, які в подальшому відображаються у фінансовій звітності.

Українські законодавці наразі активно працюють над створенням нормативної бази для подальшого механізму відшкодування збитків, завданих бізнесу. Проте формування репараційних механізмів є складним процесом, що потребує часу, узгодження на міжнародному рівні та системної інституційної підтримки. Ускладнення виникають також через відсутність у суб'єктів господарювання актуальної інформації щодо стану їх основних засобів, неможливість точно оцінити справедливую чи ліквідаційну вартість, або дисконтовану вартість майбутніх грошових потоків. Вартість послуг незалежного оцінювача також може бути суттєвою, що робить облік втрат та майбутніх компенсацій ще складнішим.

У зв'язку з цим підприємства, чиє майно розташоване на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій, змушені залишати об'єкти основних засобів на балансі до моменту, коли стане можливою фактична інвентаризація. У таких умовах доцільно адаптувати чинну облікову політику до реалій воєнного часу, наприклад, шляхом перегляду амортизаційних підходів і застосування змін у бухгалтерських оцінках для кращого управління активами.

На завершення, слід зазначити, що аналіз змін у податковому законодавстві та стандартах обліку основних засобів дозволив сформулювати загальний підхід до прийняття управлінських рішень щодо обліку вибуття активів у межах комерційної діяльності під час дії воєнного стану в Україні. Запропонований механізм покликаний підвищити ефективність організації облікового процесу, посилити контроль та вдосконалити аналітичну функцію з урахуванням як поточних, так і стратегічних цілей підприємства.

3.3. Дослідження обліку і аналізу ліквідаційних процедур на на прикладі ТДВ «Світанок».

Характеристика та передумови його ліквідації.

Товариство з додатковою відповідальністю «Редакція газети Світанок» (далі — ТДВ «Світанок») є підприємством, основною сферою діяльності якого була підготовка, випуск та розповсюдження друкованих засобів масової інформації. Видання мало багаторічну історію, було добре відоме у регіоні та мало стабільну аудиторію читачів, здебільшого серед представників промислових підприємств, працівників бюджетної сфери та пенсіонерів.

У своїй господарській діяльності ТДВ «Світанок» керувалося положеннями Статуту товариства, Господарського кодексу України, Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», а також відповідними нормами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Структура підприємства включала редакційно-видавничий відділ, бухгалтерію, відділ з передплати, маркетингу та реклами.

У 2022–2023 рр. підприємство зазнало суттєвих економічних труднощів, викликаних повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України. До ключових факторів, що обумовили кризовий стан господарської діяльності, належали:

- Різке зменшення доходів від реклами та передплати, що спричинило дефіцит обігових коштів;
- Зростання вартості виробничих витрат, зокрема вартості паперу, поліграфічних послуг та логістики;
- Зміна поведінки споживачів - активне переміщення аудиторії у цифровий формат новин;
- Загострення безпекової ситуації в регіоні, що перешкоджало стабільному функціонуванню підприємства.

Окрім економічних чинників, рішення про припинення діяльності ТДВ було зумовлено й стратегічними змінами на медійному ринку України, зокрема — необхідністю оптимізації витрат та концентрації ресурсів на цифрових медіаплатформах.

Зміна облікової політики в умовах ліквідації підприємства

На підставі вищевикладеного, загальні збори учасників товариства ухвалили рішення про ліквідацію підприємства. Відповідне рішення оформлено протоколом та зареєстровано у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб. Згідно з вимогами ст. 110–112 ЦКУ та ст. 59 ГКУ, було утворено ліквідаційну комісію, якій передано повноваження з управління справами підприємства на період припинення його діяльності. Таким чином, підставами для ліквідації ТДВ «Світанок» стали як об’єктивні зовнішні економічні та безпекові чинники, так і внутрішні стратегічні рішення власників щодо припинення збиткової друкованої діяльності. Усі наступні дії з ліквідації підприємства здійснювалися в межах правового поля та у відповідності до чинного законодавства України.

У зв’язку з припиненням діяльності підприємства, постала необхідність адаптації його облікової політики до умов ліквідаційного процесу. Це передбачає не лише технічні зміни в методиці ведення бухгалтерського обліку, а й стратегічне переорієнтування мети обліку – з підтримки діяльності на документальне забезпечення її завершення. Облікова політика, що діяла до моменту ліквідації, була спрямована на забезпечення безперервного функціонування підприємства, передбачала використання прямолінійного методу амортизації для основних засобів, ведення обліку в розрізі аналітичних рахунків відповідно до плану рахунків бухобліку, затвердженого наказом №291.

Після прийняття рішення про ліквідацію, ТДВ «Світанок» здійснило перегляд основних аспектів облікової політики з метою її адаптації до ліквідаційного періоду. Основними напрямками змін стали:

- Припинення нарахування амортизації основних засобів з дати, що визначена як момент початку ліквідаційної процедури. Така дія відповідає

логіці обліку в умовах відсутності господарської діяльності, що генерує дохід, а також нормам П(С)БО 7.

- Переоцінка залишкової вартості активів, що підлягають реалізації, списанню або передачі. Для забезпечення достовірного відображення вартості майна було залучено незалежного оцінювача, результати оцінки враховано в бухгалтерських регістрах.
- Зміна методів оцінки запасів та дебіторської заборгованості. Зокрема, запаси, що не підлягали реалізації, були оцінені за чистою вартістю реалізації з урахуванням витрат на їх утилізацію. Для дебіторської заборгованості сформовано резерв сумнівних боргів на підставі аналізу платоспроможності контрагентів.
- Актуалізація політики формування резервів (у т. ч. під зобов'язання з оплати праці, податкових зобов'язань та розрахунків з іншими кредиторами), що є необхідним для повного і достовірного відображення очікуваних витрат під час ліквідації.
- Виключення з облікової політики процедур, що втратили актуальність. Зокрема, припинено застосування політик щодо визнання доходів від основної діяльності (розповсюдження друкованої продукції, реклами), ведення маркетингових витрат та інвестиційних операцій.

Зазначені зміни були затверджені наказом по підприємству та введені в дію з моменту формального початку процедури ліквідації. Адаптація облікової політики дала змогу забезпечити реальне відображення фінансового стану підприємства, формування достовірної ліквідаційної звітності, а також створила передумови для ефективного управління активами й зобов'язаннями на завершальному етапі існування юридичної особи.

Таким чином, зміна облікової політики ТДВ «Світанок» стала необхідною умовою коректного бухгалтерського відображення фінансово-господарських процесів у період ліквідації, а також сприяла виконанню вимог законодавства та потреб зовнішніх користувачів інформації.

Оцінка і документування ліквідації необоротних активів.

У процесі ліквідації ТДВ «Світанок» однією з ключових ділянок бухгалтерського обліку є визначення та документальне оформлення операцій, пов'язаних із припиненням використання і вибуттям необоротних активів. Це важливо як для формування достовірного ліквідаційного балансу, так і для подальшого врегулювання фінансових та податкових зобов'язань підприємства. До складу необоротних активів підприємства входили:

- комп'ютерна та офісна техніка (ПК, принтери, копіри);
- редакційне та поліграфічне обладнання (машини для верстки, друкувальні столи, різак тощо);
- меблі та внутрішнє обладнання редакційних приміщень;
- програмне забезпечення з правом користування;
- нематеріальні активи, зокрема ліцензії на випуск періодичних видань.

Для відображення таких втрат у бухгалтерському обліку підприємством було проведено інвентаризацію активів. Згідно з наказом керівника, було утворено інвентаризаційну комісію, яка здійснила повну інвентаризацію основних засобів. Результати інвентаризації оформлено актами (за формами № інв-1, інв-6 тощо).

У ході перевірки було виявлено:

- частина обладнання перебувала в робочому стані та підлягала реалізації;
- деякі активи (наприклад, старі друкарські пристрої) фізично зношені й технічно застарілі — запропоновано списати;г
- частина техніки (ноутбуки, монітори) потребувала переоцінки для встановлення справедливої вартості на дату продажу

Незалежним оцінювачем (на підставі договору з ФОП) було здійснено ринкову оцінку майна, що передбачалося до реалізації. Вартість застарілих активів оцінено на рівні брухту. Визначено залишкову вартість кожного об'єкта обліку для внесення змін до бухгалтерських даних. На підставі результатів оцінки, були підготовлені й затверджені такі документи:

- Акти списання основних засобів (форма № ОЗ-3) — для обладнання, що не підлягало реалізації;
- Акти приймання-передачі — для активів, реалізованих або переданих іншим підприємствам;
- Рахунки-фактури, акти виконаних робіт (при реалізації техніки стороннім організаціям);
- Звіти про утилізацію — для предметів, зданих як металобрухт або електронні відходи.

Відображення в обліку

Відповідно до Плану рахунків:

- списання залишкової вартості відображено за дебетом рахунку 976 «Списання необоротних активів»;
- нарахована амортизація списана з кредиту рахунку 131;
- у разі реалізації: дохід від реалізації відображено на рахунку 712 «Дохід від реалізації інших оборотних активів», а собівартість — на 943.

Податкові наслідки таких операцій було узгоджено із податковими органами на підставі звітності за формою №1ДФ, декларації з податку на прибуток та ПДВ.

Ключові етапи облікового процесу відображені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 Ключові етапи облікового процесу

1. Едентифікація та оцінка залишкової вартості активів
Для кожного об'єкта основних засобів було визначено його залишкову вартість на дату початку ліквідаційної процедури. В окремих випадках, з урахуванням повної амортизації або фізичного зносу, об'єкти мали нульову балансову вартість. Водночас, згідно з П(С)БО 7, навіть повністю амортизовані активи залишаються на балансі підприємства до моменту їх списання або ліквідації.
2. Прийняття рішення про ліквідацію активів.

На підставі результатів інвентаризації та акту технічного стану майна ліквідаційною комісією було ухвалено рішення про доцільність списання активів, які не підлягають продажу чи передачі третім особам. Рішення оформлювалося відповідним протоколом комісії.
3. Оформлення первинної документації.
Відповідно до вимог Наказу Міністерства фінансів України № 818, для списання основних засобів було складено Акт на списання (форма № ОЗ-3), який містив інформацію про причини вибуття об'єкта, його технічний стан, залишкову вартість, результати ліквідації та підписи членів комісії. Акт затверджувався керівником підприємства або уповноваженою особою ліквідатора.
4. Відображення результатів списання в бухгалтерському обліку
У бухгалтерському обліку списання основних засобів проводилося з використанням рахунків: • 10 «Основні засоби» – зменшення первісної вартості об'єкта; • 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» – списання нарахованої амортизації; • 976 «Списання необоротних активів» – відображення фінансового результату від списання. За потреби визначалася ліквідаційна вартість активу (наприклад, у разі демонтажу з утворенням металобрухту або інших залишків), яка оприбутковувалася на рахунок 746 «Інші доходи від звичайної діяльності» у разі подальшої реалізації таких залишків.
5. Відображення операцій у фінансовій звітності.
Операції з ліквідації необоротних активів було належно відображено у складі Приміток до фінансової звітності підприємства за відповідний період, що відповідає вимогам П(С)БО 1 щодо повноти розкриття інформації. У розділі про необоротні активи зазначено як кількісні, так і вартісні показники списаних об'єктів.

Джерело: побудовано автором

Проблемні моменти в оцінці та документуванні

- Під час інвентаризації частина документів була відсутня (зокрема старі акти введення в експлуатацію), що ускладнило визначення первісної вартості активів;
- Через моральну застарілість деяке обладнання не мало ринкової вартості, що потребувало додаткового обґрунтування підстав для списання;

- Реалізація майна здійснювалася в умовах обмеженого попиту, що вплинуло на рівень доходів від таких операцій.

Особливу увагу було приділено об'єктам, які могли мати залишкову комерційну цінність або бути утилізованими з отриманням вторинної вигоди. Для цього частина майна була реалізована через відкриті торги або передана за актами приймання-передачі відповідним державним чи комунальним органам згідно з чинним порядком.

Таким чином, процес оцінки та документального оформлення ліквідації необоротних активів ТДВ «Світанок» відповідав нормам чинного законодавства та вимогам стандартів бухгалтерського обліку. Це забезпечило належний контроль за рухом майна, об'єктивне відображення змін у структурі активів підприємства та стало важливою складовою підготовки до завершення ліквідаційної процедури.

Облік розрахунків із контрагентами та персоналом у період ліквідації.

У процесі припинення діяльності підприємства одним із ключових аспектів фінансового управління виступає врегулювання розрахунків із зовнішніми та внутрішніми стейкхолдерами — контрагентами, постачальниками, замовниками, працівниками, державними органами. Забезпечення прозорості, повноти й достовірності обліку зобов'язань та вимог дозволяє мінімізувати ризики порушення прав учасників господарського процесу, а також гарантує дотримання норм чинного законодавства.

У контексті ліквідації ТДВ «Світанок» були ідентифіковані основні групи зобов'язань:

- кредиторська заборгованість перед постачальниками та підрядниками за надані товари та послуги;
- заборгованість перед замовниками у разі передоплати за ненадані послуги (зокрема рекламні публікації);

- заборгованість перед працівниками щодо нарахованої, але не виплаченої заробітної плати;
- нарахування компенсацій за невикористані дні щорічної відпустки;
- податкові зобов'язання та обов'язкові платежі до бюджету й соціальних фондів.

Відповідно до положень Цивільного кодексу України, ГКУ та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», усі виявлені зобов'язання мають бути відображені у бухгалтерському обліку на момент прийняття рішення про ліквідацію. Для цього на підприємстві було здійснено повну інвентаризацію розрахунків відповідно до Інструкції з інвентаризації активів і зобов'язань (наказ Мінфіну № 879), з оформленням відповідних актів звіряння з контрагентами.

Заборгованість перед постачальниками обліковувалась за рахунком 63. У разі виявлення сум, що підлягали уточненню або визнанню безнадійними, здійснювалось нарахування резерву сумнівних боргів відповідно до П(С)БО 10. Заборгованість перед замовниками у випадках, коли редакція не могла виконати взяті на себе зобов'язання з огляду на припинення діяльності, відображалась за рахунком 685 до моменту проведення взаєморозрахунків чи повернення коштів.

Особливої уваги потребував облік розрахунків із персоналом. Зобов'язання із заробітної плати, а також компенсаційні виплати працівникам обліковувалися за рахунками 66 та 661. Виплати здійснювалися згідно з нормами Кодексу законів про працю України, з дотриманням черговості платежів. Компенсації за невикористані відпустки та вихідні допомоги у зв'язку з вивільненням працівників розраховувалися в установленому порядку, з урахуванням середнього заробітку відповідно до Постанови КМУ № 100.

Додатково було враховано зобов'язання з нарахування та перерахування ЄСВ і податків із заробітної плати. Ці платежі обліковувались на рахунках 641 та 651. Їх сплата здійснювалася у пріоритетному порядку, відповідно до вимог

статті 112 ЦКУ та законодавства про банкрутство, яке поширюється на випадки ліквідації.

Важливим етапом була також робота з дебіторською заборгованістю. Підприємство здійснило заходи щодо стягнення сум, які підлягали оплаті з боку рекламодавців та інших клієнтів. Частину таких заборгованостей було погашено в добровільному порядку, решта — передано до юридичного відділу для реалізації в рамках претензійно-позовної роботи.

Таким чином, облік розрахунків із контрагентами та персоналом під час ліквідації ТДВ «Світанок» було організовано з урахуванням принципу повного розкриття зобов'язань, забезпечення достовірності фінансової інформації та дотримання прав усіх сторін. Такий підхід є важливою умовою правомірного завершення господарської діяльності та недопущення подальших юридичних ризиків як для підприємства, так і для його посадових осіб.

Закриття бухгалтерського обліку та складання ліквідаційного балансу

Завершальний етап ліквідаційної процедури ТДВ «Світанок» передбачає складання ліквідаційного балансу, який фіксує фінансовий стан підприємства після виконання всіх розрахунків з активами та зобов'язаннями. Складання цього документа стало юридичною підставою для завершення процедури ліквідації та подальшої державної реєстрації припинення діяльності юридичної особи.

Перед складанням ліквідаційного балансу ліквідаційною комісією було ініційовано комплексну інвентаризацію активів та пасивів підприємства. Метою даного заходу було виявлення залишків майна, що підлягає реалізації або списанню, уточнення дебіторської та кредиторської заборгованості, а також перевірка відповідності аналітичного та синтетичного обліку. Варто зазначити, що у воєнний час ця процедура ускладнюється логістичними, безпековими та комунікаційними бар'єрами, однак є обов'язковою умовою для подальших облікових та правових дій. Підсумками інвентаризації відображені в Таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 Інвентаризаційні залишки станом на 31 жовтня 2024 року

Активи	
Стаття	Сума, грн
Основні засоби (залишкова вартість):	240 000
– редакційне обладнання	120 000
– комп'ютерна техніка	80 000
– офісні меблі	40 000
Матеріальні запаси	25 000
Дебіторська заборгованість	18 500
Каса	3 200
Поточні рахунки в банках	15 000
Разом активи	301 700
Зобов'язання (пасиви)	
Кредиторська заборгованість перед постачальниками	27 000
Заборгованість із заробітної плати	8 000
Податкові зобов'язання	2 500
Разом зобов'язання	37 500

Джерело: побудовано автором

У процесі ліквідації відбулася реалізація частини майна. Зокрема, редакційне обладнання було реалізовано за 85 000 грн, комп'ютерна техніка – за 48 000 грн, меблі – за 12 000 грн. Також вдалося частково стягнути дебіторську заборгованість у розмірі 13 000 грн. Готівкові кошти з каси та банківські рахунки були централізовані для погашення зобов'язань.

Загальна сума грошових коштів, отриманих у ході ліквідації, склала:

- Виручка від реалізації майна – 145 000 грн
- Стягнення дебіторської заборгованості – 13 000 грн
- Грошові кошти в касі – 3 200 грн
- Залишки на рахунках – 15 000 грн

Разом – 176 200 грн

Вказані кошти були спрямовані на погашення зобов'язань:

- Постачальники – 27 000 грн
- Заробітна плата працівникам – 8 000 грн

- Податки та збори – 2 500 грн

Разом – 37 500 грн

Залишок у розмірі 138 700 грн після задоволення вимог кредиторів відображено як фінансовий результат ліквідації. У разі наявності засновників, згідно зі статутом, ці кошти підлягали розподілу між ними у пропорції до частки участі в статутному капіталі.

Усі операції щодо закриття рахунків бухгалтерського обліку проводились відповідно до Інструкції №291 "Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій". Зокрема:

- Рахунки класу 1 (необоротні активи) були закриті шляхом повного списання залишків після реалізації;
- Рахунки класу 2 (запаси) – на підставі акту про витрату або реалізацію;
- Рахунки класу 3 (кошти) – після розрахунків із кредиторами;
- Рахунки класу 6 і 7 (доходи і витрати) – були обнулені з відображенням чистого фінансового результату.

Ліквідаційний баланс, складений після завершення усіх розрахунків, мав спрощену структуру, відповідно до вимог п. 1.10 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку №1. Його основні показники виглядали наступним чином:

Стаття	Сума, грн
Активи	
Залишок коштів після погашення зобов'язань	138 700
Пасиви	
Власний капітал (підлягає розподілу між засновниками)	138 700

Після затвердження ліквідаційного балансу загальними зборами засновників підприємства цей документ був поданий до податкового органу та включений у фінансову звітність за останній звітний період. Далі, на підставі заяви ліквідаційної комісії, державний реєстратор провів реєстрацію припинення юридичної особи. Таким чином, процес закриття бухгалтерського обліку та складання ліквідаційного балансу у випадку ТДВ «Світанок» підтвердив необхідність чіткого дотримання облікових процедур, навіть в умовах нестабільного середовища. Успішна реалізація даного етапу дозволила мінімізувати ризики невиконання зобов'язань та забезпечити прозоре завершення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Отже в даному розділі було здійснено практичне дослідження особливостей організації бухгалтерського обліку процесу ліквідації суб'єкта господарювання. Зокрема, розглянуто ключові аспекти, що супроводжують етапи ліквідації підприємства в умовах воєнного стану, який значно ускладнює ведення облікових процедур через ризики втрати документації, неможливість доступу до активів, затримки в розрахунках з контрагентами та персоналом. Проведене дослідження дозволило виявити основні облікові проблеми, що виникають у процесі ліквідації підприємства в умовах невизначеності, сформулювати практичні рекомендації щодо їх вирішення та підвищити загальний рівень обґрунтованості управлінських рішень у сфері бухгалтерського обліку припинення діяльності. Отримані результати можуть бути використані в практичній діяльності підприємств, що проходять процедуру ліквідації, а також слугувати основою для подальших наукових досліджень у цій сфері.

ВИСНОВКИ

У процесі підготовки та написання магістерської роботи було здійснено комплексне дослідження правових, облікових, економічних та організаційних аспектів припинення діяльності суб'єктів господарювання в сучасних реаліях.

Актуальність обраної теми зумовлена як загостренням економічної нестабільності внаслідок повномасштабної війни, так і нагальною потребою розробки ефективного механізму облікового супроводу ліквідаційних процедур.

У першому розділі роботи було розкрито сучасний стан економіки України та основні труднощі, з якими стикається бізнес в умовах воєнного стану. Варто зазначити, що війна в Україні суттєво трансформувала економічне середовище, в якому функціонують підприємства, отже, в ході дослідження було встановлено, що значна кількість суб'єктів господарювання втратили здатність до продовження своєї діяльності через знищення або втрату активів, зменшення платоспроможного попиту, нестачу персоналу, доступу до фінансування та порушення логістичних ланцюгів. Це призвело до актуалізації питань, пов'язаних з обліком ліквідації підприємств, включаючи втрату майна, реструктуризацію зобов'язань і завершення господарських операцій. У ході аналізу наукових джерел встановлено, що поняття «ліквідація підприємства» трактується багатьма дослідниками як процес повного припинення прав і обов'язків юридичної особи без правонаступництва. Ліквідація розглядається не лише як фінансовий чи юридичний акт, а як комплексна процедура, яка охоплює облік, інвентаризацію, звітність, аналіз, а також комунікацію з кредиторами, персоналом, державними органами. Аналіз нормативно-правових документів виявив, що правова база ліквідації в Україні є фрагментарною, тобто відсутній єдиний нормативний документ, який би чітко регламентував порядок обліку та процедуру ліквідації підприємств, і це зумовлює необхідність звернення до ряду законодавчих актів. Водночас аналіз свідчить про існування правових прогалин та недосконалість у практичному застосуванні положень чинного законодавства.

У другому розділі досліджено класифікацію форм ліквідації — добровільну та примусову, а також деталізовано підвиди, включаючи адміністративну, судову, ліквідацію внаслідок банкрутства, а також випадки фіктивної чи квазіліквідації. Обґрунтовано, що процес ліквідації підприємства вимагає чіткої етапності: від прийняття рішення, створення ліквідаційної комісії, проведення інвентаризації, закриття облікових регістрів — до складання та подання ліквідаційного балансу. У кожному з цих етапів критично важливою є роль бухгалтерського обліку як інструменту об'єктивного відображення фінансового стану підприємства. Виявлено, що при ліквідації особливо важливо забезпечити повноту інвентаризації активів і зобов'язань, правильність оцінки майна, документальне оформлення вибуття активів, а також коректне формування проміжного та остаточного ліквідаційного балансу.

У практичному розділі роботи здійснено аналіз ліквідаційної процедури на прикладі Товариства з додатковою відповідальністю «Редакція газети Світанок». Детально розглянуто інвентаризацію, зміну облікової політики, порядок закриття бухгалтерського обліку, а також складання ліквідаційного балансу. Встановлено, що чітка регламентація етапів та правильне документальне оформлення забезпечують ефективне та прозоре завершення господарської діяльності підприємства. Окрему увагу приділено питанням документування вибуття активів, обліку взаєморозрахунків із контрагентами та персоналом, оцінці залишкової вартості майна та особливостям формування звітності при ліквідації. Наголошено на важливості правового супроводу облікових дій, своєчасності подання звітності та веденні архівного обліку в умовах завершення діяльності юридичної особи.

Отже, на підставі проведеного дослідження сформульовано наступні висновки.

- процес ліквідації підприємства є багатокомпонентним і потребує скоординованих дій управлінського, бухгалтерського, юридичного та податкового характеру;

- в умовах воєнного стану реалізація ліквідаційної процедури ускладнюється як об'єктивними (зовнішніми), так і суб'єктивними (внутрішніми) факторами;
- на законодавчому рівні необхідно удосконалити процедуру ліквідації, створивши єдиний нормативний документ, який би систематизував дії суб'єкта господарювання на всіх етапах припинення діяльності;
- важливою умовою успішного завершення ліквідації є точність і прозорість облікових процедур, своєчасне проведення інвентаризації та адекватна оцінка майна;
- приклад ТДВ «Світанок» демонструє важливість структурованого підходу до ліквідації, дотримання строків, оформлення належної первинної документації та коректного складання фінансової звітності.

Таким чином, результати магістерської роботи можуть бути використані в практичній діяльності бухгалтерів, фінансистів, ліквідаторів та керівників підприємств, які стикаються з необхідністю реалізації ліквідаційної процедури в умовах правової невизначеності та економічної нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. МСБ продовжують виплачувати зарплати та підтримувати ЗСУ попри зростання фінансових втрат. Офіційний сайт Європейської бізнес асоціації. URL: <https://eba.com.ua/msb-prodovzhuyut-vyplachuvaty-zarplaty-ta-pidtrymuvaty-zsu-popry-zrostannya-finansovyh-vtrat>.
3. Дослідження стану бізнесу в Україні (червень 2023 р.). URL: <https://drive.google.com/file/d/1X4e53R9UZs7IuXwAyPyOxrrAhhNy5rkL/view>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Закон України від 30.06.2023 р. № 3219-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text>.
5. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні. 2022. 77 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/202210/UA_Rapid_Assessment_of_War_on_MSMEs_in_Ukraine_0.pdf.
6. Спасибо-Фатєєва І. В. Проблематика організаційно-правових форм юридичних осіб (на прикладі спільних підприємств). Університетські наукові записки. 2006. No 1 (37). С. 71–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_1_11.
7. Спасибо-Фатєєва І. В. Юридичні особи за цивільним законодавством України. Право України. 2014. No 2. С. 70–79.
8. Зозуляк О. І. Теоретико-правові аспекти класифікації неприємницьких юридичних осіб за порядком створення. Юридична 205 Україна. 2015. No 4–5. С. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2015_4-5_11.

9. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України : у 2 т. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2005. Т. 2. 1088 с.

10. Саветчук В. М. Еволюція правового регулювання злиття та приєднання юридичних осіб за правом Європейського Союзу. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. No 3. С. 68–71. URL: http://lsej.org.ua/3_2018/20.pdf.

11. Винар Л. В. Правоздатність юридичних осіб, заснованих державою. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2003. No 3–4. С. 145–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2003_3-4_27.

12. Кампі О. Ю. Правові аспекти припинення суб'єктів господарської діяльності із спільного інвестування. Форум права. 2011. No 3. С. 337–344. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_3_58.

13. Скоропис О.М. Цивільно-правове регулювання ліквідації юридичних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2010. 22 с.

14. Повар П. Історія розвитку законодавства про ліквідацію підприємств. Наукове видання. Київ : Київський університет, 2007. 106 с.

15. Про підприємства в Українській РСР : Закон Української РСР від 27 березня 1991 р. No 888-XII / Верховна Рада УРСР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/888-12>.

16. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Закон України від 6 лютого 2018 р. No 2275-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/300823>.

17. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України No 996-IV від 16.07.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

18. Городинський І. Ліквідація юридичної особи в Україні / І.Городинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalaids.com.ua/likvidatsiya-yurydychnyh-osib-v-ukrajini/>.

19. Фесюра М. Ліквідація, реорганізація, банкрутство підприємства, установи, організації в сучасний період: поняття та юридична сутність / М. Фесюра // Публічне право. – 2013. – № 1. – С. 310–317.

20. Повар П. О. Правове регулювання ліквідації підприємств в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / П. О. Повар. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. – 18

21. Титова О. В. Захист майнових інтересів учасників процесу ліквідації на підприємствах: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О. В. Титова. – Донецьк

22. Про реорганізацію та ліквідацію кредитних установ: Директива 2001/24/ЄС Європейського Парламенту та Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

23. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. No435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

24. Ніколаєв І. Удосконалення системи примусового виконання зобов'язань у вико- навчому провадженні та процедурі банкрутства. Юридичний журнал. 2009. No4. С. 12-13. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/justice/Vckp/125_Visnyk-2009-04-06_04_press.pdf

25. Ніколаєв І. Удосконалення системи примусового виконання зобов'язань у вико- навчому провадженні та процедурі банкрутства. Юридичний журнал. 2009. No4. С. 12-13. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/justice/Vckp/125_Visnyk-2009-04-06_04_press.pdf

26. Нусинов В.Я. Оценка степени тяжести кризиса украинских компаний и разработка мероприятий по его устранению. Baltic Journal of Economic Studie. 2016. No5. С. 48-54. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/assessment-of-the-severity-of-the-crisis-of-the-ukrainian-companies-and-the-development-of-measures-for-its-elimination>

27. Жеков Д.В. До питання про підстави ліквідації юридичної особи та їх класифікації. Науковий вісник Ужгородського національного
28. Габов А. Ликвидация юридических лиц. История развития института в российском праве, современные проблемы и перспективы. М.: Статут, 2011. 303 с.
29. Битківська А.В. Бухгалтерський облік витрат підприємства-боржника в процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства. Молодий вчений. 2016. № 4 (31). С. 12–19.
30. Битківська А. В. Особливості бухгалтерського обліку підприємства-боржника на етапах провадження у справі про банкрутство. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 5. С. 962–968.
31. Битківська А. В. Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності: особливості дії в процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства. Економічний форум. 2016. № 4. С. 247–256.
32. Григоревська О. О. Обліково-аналітичне забезпечення ліквідаційної процедури підприємств пов'язаної із банкрутством. Ефективна економіка. 2018. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/57.pdf
33. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n605>
34. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>
35. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
36. Міжнародний стандарт фінансової звітності 5 (МСФЗ 5). Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_023

37. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 No 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

38. Щодо звільнення у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці: лист Міністерства праці та соціальної політики України від 25.05.2010 No 107/06/186-10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0107203-10/sp:max100>

39. Про затвердження форми звітності No 4-ПН «Інформація про заплановане масове вивільнення працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці»: наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 31.05.2013 No 317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-13>

40. Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів: наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 No 1588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1562-11>

41. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 No 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

42. Порядок припинення юридичних осіб. Територіальні органи ДФС у м. Києві / Офіційний портал. 2019. URL: <http://kyiv.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/372008.html>

43. Про затвердження Порядку взяття на облік та зняття з обліку в органах Пенсійного фонду України платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова Правління ПФУ від 27.09.2010 No 21-6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0995-10>

44. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 No 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

45. Про господарські товариства Закон України № 1577-XII від 19.09.91 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

46. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: [навч. посібник]. — К.: КНЕУ, 2000. - 412 с.

47. Глушук О.М. Відображення в обліку процедури ліквідації підприємств / О.М. Глушук // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. –2003. – № 4 (26). – С. 69–80.

48. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів: Наказ Міністерства фінансів України No 561 від 30.09.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text>.

49. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Закон України No 4765-VI від 12.05.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>.

50. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Постанова КМУ No 998 від 31.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text>.

51.

52. Відображення у фінансовій звітності, складеній за МСФЗ, витрат, спричинених воєнними діями. Правління ФПБАУ від 17.02.2023 р.

53. URL:
https://drive.google.com/file/d/1_9CmVozcVQ0Aa9VX3p4OpWrG43

54. WErA-0/view.

55. Лист про засвідчення форс-мажорних обставин No 2024.02.0-7.1 від 28.02.2022 р. Торгово-промислова палата України. URL: <https://ucci.org.ua/naivazhlivishe/contacts-zasvidchennia-fors-mazhornikh-obstavin>.

56. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Постанова Кабінету міністрів України No 326 від 20.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-p#n382>.

Додаток А

Акт примусового відчуження основних засобів

м. _____

«___» _____ 20__ року

Ми, що нижче підписалися, представники комісії у складі:

- Голова комісії: _____

- Члени комісії: _____

склали цей Акт про примусове відчуження майна – основних засобів, що належать підприємству _____ (повне найменування підприємства), з метою задоволення потреб Збройних Сил України/інших військових формувань відповідно до чинного законодавства України.

№ з/п	Найменування об'єкта	Інвентарний номер	Балансова вартість (грн)	Місце розташування
1	_____	_____	_____	_____
2	_____	_____	_____	_____
3	_____	_____	_____	_____

На момент відчуження вказане майно було в задовільному технічному стані та могло бути використане за призначенням. Вартість майна згідно з оцінкою складає: _____ грн.

Оцінку проведено: _____ (ПІБ оцінювача або органу).

Зауваження або заперечення власника: _____.

Даний акт складено у двох примірниках, що мають однакову юридичну силу.

Підписи членів комісії:

Голова комісії _____ /ПІБ/

Член комісії _____ /ПІБ/

Член комісії _____ /ПІБ/

Додаток Б

Приклад Заяви про виплату компенсації за примусово відчужене майно

Кому: Військовій адміністрації _____ району / міста / області

Від: ТОВ «Приклад»

ЄДРПОУ: 12345678

Юридична адреса: м. Київ, вул. Незалежності, 10

ЗАЯВА

Прошу здійснити виплату повної компенсації за майно, яке було примусово відчужене відповідно до розпорядження військового командування №45 від 10 квітня 2023 року на користь Збройних Сил України.

Перелік майна, що було відчужене:

1. Автомобіль Renault Master, інв. №001234, ринкова вартість — 340 000 грн.
2. Дизельний генератор, інв. №005678, ринкова вартість — 210 000 грн.

Загальна сума компенсації, що підлягає виплаті: 550 000 грн.

До заяви додаються наступні документи:

- Копія акту примусового відчуження майна;
- Копія звіту про оцінку вартості майна;
- Витяг з ЄДРПОУ;
- Банківські реквізити для перерахування компенсації.

Дата: 15 квітня 2023 року

Підпис керівника підприємства: _____ / Сидоренко С.А

Чалия В.А.

*Студентка ННІБО ім. Анатолія Поручника, 2 курсу, спец. 071 «Облік і оподаткування»,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
Науковий керівник д.е.н., проф. Остап'юк Н.А.*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПРОЦЕСУ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Сучасні українські підприємства опинилися в умовах надзвичайної економічної та соціальної турбулентності, зумовленої насамперед повномасштабною військовою агресією. Війна відчутно змінила економічне середовище: порушено логістичні ланцюги, зруйновано виробничі потужності, суттєво знизилася платоспроможність населення, ускладнилася система розрахунків і фінансування. У такій нестабільній ситуації підприємства стикаються з підвищеним рівнем ризиків, браком необхідних ресурсів для продовження діяльності, кадровими втратами через мобілізацію та переміщення, а також зростанням фіскального та регуляторного тиску. У такому контексті процедура ліквідації стає не лише правовою формальністю, а й складною управлінсько-обліковою задачею, що має на меті належне завершення життєвого циклу суб'єкта господарювання. Варто зазначити, що у період дії воєнного стану ліквідація підприємств ускладнюється як практично, так і юридично. Це обумовлює необхідність удосконалення підходів до обліку ліквідаційних процедур, адаптації нормативно-правової бази та розробки дієвих механізмів для об'єктивної оцінки активів, відображення витрат і складання ліквідаційного балансу в умовах форс-мажору.

Процес ліквідації в умовах воєнного стану включає наступні етапи:

- 1) Прийняття рішення про ліквідацію та призначення ліквідаційної комісії. У разі добровільної ліквідації власники підприємства приймають відповідне рішення. У випадку примусової ліквідації (за рішенням суду або органів влади) призначається ліквідаційна комісія, яка бере на себе відповідальність за управління активами та пасивами підприємства.
- 2) Інвентаризація майна та зобов'язань. Інвентаризація повинна враховувати всі активи, включаючи ті, до яких обмежений доступ через бойові дії або окупацію. При цьому важливо оцінити можливість їх фізичної втрати або пошкодження.
- 3) Оцінка активів та формування ліквідаційної вартості. Для оцінки вартості активів можуть залучатися незалежні експерти, що дозволить забезпечити об'єктивність оцінки. Особливу увагу слід приділити оцінці основних засобів, нематеріальних активів та дебіторської заборгованості.
- 4) Складання ліквідаційного балансу. Ліквідаційний баланс має відображати реальну вартість активів з урахуванням ризиків втрат і змін у їх ліквідності. Облік повинен відповідати національним стандартам бухгалтерського обліку, а також враховувати вплив воєнного стану.
- 5) Погашення зобов'язань перед кредиторами. Під час погашення зобов'язань необхідно дотримуватися черговості виплат, передбаченої законодавством. Зобов'язання перед працівниками, зокрема щодо виплати заробітної плати та компенсацій, мають пріоритет.
- 6) Реалізація залишкового майна. В умовах воєнного стану реалізація майна може бути ускладненою через зниження попиту та економічну нестабільність. Це вимагає застосування спеціальних методів продажу, таких як аукціони або цільові угоди з потенційними

В рамках ліквідації підприємства важливо не лише юридично оформити припинення діяльності, а й правильно організувати бухгалтерський супровід цього процесу. Облік під час ліквідації суттєво відрізняється від звичайного ведення бухгалтерії, оскільки він зосереджений на фіксації та документальному підтвердженні завершення фінансово-господарських операцій, припиненні зобов'язань та достовірному відображенні залишків активів. Традиційні методи обліку не завжди можуть точно відобразити реальний стан

активів, зобов'язань та фінансових результатів підприємств, які функціонують в екстремальних умовах. Тому виникає нагальна потреба переосмислити ключові аспекти облікової політики підприємств. У цьому контексті важливо сформулювати конкретні пропозиції, які допоможуть вдосконалити облікову практику, підвищити надійність фінансової звітності та зменшити ризики, пов'язані з ліквідацією чи втратою активів. *Основні напрямки удосконалень*

1) Розробка методик оцінки активів в умовах воєнного стану. У зв'язку зі збройною агресією, значна кількість підприємств зазнала втрат основних засобів, матеріальних запасів та іншого майна. Проте діючі нормативні документи не враховують специфіки втрати активів в умовах форс-мажору. Тому доцільним є впровадження у практику спеціалізованих методик оцінки втрат, які передбачатимуть: фіксацію ступеня пошкодження активів на основі фото- або відеодоказів; залучення незалежних експертів для визначення залишкової вартості майна; урахування ринкової кон'юнктури у регіоні, де розташоване підприємство; введення категорій: «повністю знищене», «підлягає відновленню», «частково пошкоджене», що дозволить формувати обґрунтовану облікову інформацію; створення резервів на покриття очікуваних втрат.

2) Адаптація фінансової звітності до умов ризиків і невизначеності. У період воєнного стану підприємства стикаються з високим рівнем невизначеності щодо збереження майна, виконання зобов'язань контрагентами та доступу до об'єктів обліку. Тому традиційні форми фінансової звітності не дають повної картини економічного стану суб'єкта господарювання. Рекомендується: включати до Приміток до фінансової звітності інформацію про втрати активів, знищене або недоступне майно; розширити аналітичний розділ звітності показниками ризикованих активів і дебіторської заборгованості з низькою ймовірністю погашення; подавати окремо розшифровки щодо активів, які перебувають у тимчасово окупованих або зонах активних бойових дій; надавати опис обмежень, що вплинули на проведення інвентаризації, оцінки активів чи аудиту.

3) Впровадження та активізація електронних систем обліку і документообігу. Оскільки багато підприємств втратили фізичний доступ до офісів, архівів та бухгалтерських документів, на перший план виходить важливість цифровізації облікових процесів. У зв'язку з цим необхідно: перейти на зберігання первинної документації в електронній формі з обов'язковим резервним копіюванням на хмарні сховища; використовувати сертифіковані програмні продукти з функціями дистанційного доступу та електронного підпису; розробити внутрішні регламенти щодо цифрового документообігу для збереження юридичної сили електронних документів; ініціювати перегляд національного законодавства щодо прирівнювання електронних носіїв облікової інформації до паперових на рівні перевірок і судового розгляду.

Облік процесу ліквідації підприємств в умовах воєнного стану вимагає гнучкого підходу, врахування ризиків втрати активів, зниження ліквідності та змін у законодавстві. Для успішного завершення процесу ліквідації необхідно забезпечити належний облік втрат, адаптувати методики оцінки активів та розробити нові стандарти ведення ліквідаційного процесу, що відповідатимуть умовам сучасної економічної нестабільності. Це допоможе мінімізувати ризики втрат і забезпечити об'єктивний процес ліквідації.

Література

1. Онищенко В. Порядок ліквідації підприємства. [URL: https://buhplatforma.com.ua/article/7713-lkvdatysya-pdprimstva-2019](https://buhplatforma.com.ua/article/7713-lkvdatysya-pdprimstva-2019)
2. Мурована Т. О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 47. [URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49).

3. Казак О. О., Сулима М. О. Трансформація бізнесу в Україні за рік війни. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2023. № 1(11). С. 140–150. URL:<https://doi.org/10.32750/2023-0111>.

4. Жуков С. В. Поняття господарсько-правових видів процедур ліквідації підприємств. Часопис Академії адвокатури України. 2009. № 3. С.1–6